

Eero Lehto
Merja Kauhanen

RAPORTTEJA

Kilpailukykyso- pimus ja sosiaaliturvan jakautuminen

45

TALOUDEN
TUTKIMUS
EST 1971
TYÖN JA

Labore

Kilpailukykysojopimus ja sosiaalityrvan jakautuminen

Eero Lehto ja Merja Kauhanen

Labore

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIO

Raportteja / Reports 45

ISBN 978-952-209-198-7

ISSN 2242-6914

Kannen kuva

morzaszum, Pixabay

Julkaisija

Työn ja talouden tutkimus LABORE

Arkadiankatu 7 (Economicum)

00100 Helsinki

Puh. +358 40 940 1940

labore.fi

TIIVISTELMÄ

Työmarkkinakeskusjärjestöt pääsivät neuvottelutulokseen työmarkkinoiden kilpailukykyso-
pimuksesta 29.2.2016. Sosiaaliturvamaksujen
osalta sopimukseen sisältyi työntekijän työ-
eläkemaksun ja työttömyysvakuutusmaksun
korottaminen ja työnantajan näiden maksujen
alentaminen vastaavalla määrällä. Lisäksi so-
pimuksen mukaan työnantajan sosiaaliturva-
maksun alennus olisi vuodesta 2020 lukien vä-
hintään 0,58 prosenttiyksikköä. Alkuvuodesta
2023 on julkisuudessa käyty keskustelua siitä,
pitäisikö nämä kilpailukykyso-
pimuksen yhteydessä muutetut sosiaaliturvamaksujen mak-
suosuudet palauttaa kilpailukykyso-
pimusta edeltävälle tasolle.

Tämän raportin tavoitteena on tuottaa sel-
vitys, jossa käsitellään sosiaaliturvamaksu-
jen maksuosuuksien siirron vaikutuksia, sekä
yleisemmin sosiaaliturvamaksujen käyttöä
talouspolitiikan välineenä. Lisäksi raportissa
esitetään vertailu sosiaaliturvamaksujen ja-
kautumisesta työnantajien ja palkansaajien
välillä Suomessa ja Suomen keskeisissä ver-
rokkimaissa Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa
ja Saksassa.

Raportin laskelmien mukaan vakuutettujen
sosiaaliturvamaksujen palautus vuoden 2022
tasolta vuoden 2016 tasolle alentaisi vakuute-
tun maksuja yhteensä 1,7 prosenttiyksikköä.
Sosiaalivakuutusmaksujen palautus vuoden
2016 tasolle lisäisi työntekijöiden tuloja 1644
miljoonaa euroa. Verotus kiristyisi vajaan
miljardilla eurolla niin, että nettovaikutus olisi
vajaan 700 miljoonaa euroa. Sosiaalivakuu-
tusmaksujen palautus vuoden 2021 tasosta
nostaisi työntekijöiden keskimääräisiä maksuja
yhteensä 2,4 prosenttiyksikköä. Tämä lisäi-
si julkisen sektorin tuloja vuoden 2021 palk-
kasumman perusteella 1487 miljoonaa euroa.
Yritysveroprosentti liudentaisi tämän vaikutuk-

sen 1189 miljoonaan euroon. Julkista taloutta
sosiaaliturvamaksujen palautus vuoden 2016
tasolle ja maksuperusteisiin vahvistaisi 723
miljoonalla eurolla. Tätä summaa pienentää
muun muassa se, että sairaanhoitomaksut oli-
vat jo nousseet vuosien 2017–2019 matalista
arvioista vuosina 2020 ja 2021.

Jos sosiaaliturvamaksut haluttaisiin palaut-
taa, raportin mukaan seuraavat seikat perus-
televat sosiaaliturvamaksujen palautusta, joka
nostaisi työvoimakustannuksia pari prosenttia.
Työvoimakustannuksemme ovat jatkuvasti
alentuneet suhteessa kilpailijamaihimme, mikä
tekee tilaa sosiaaliturvamaksujen palautuksel-
le. Nykyisessä suhteellisen hyvässä työmark-
kinatilanteessa työnantajamaksujen nosto
tuskin alentaisi palkkoja vastaavalla määrällä
ainakaan kovin nopeasti. Toisaalta työllisyysas-
teen nostamisessa työvoimakustannusten ale-
neminen ei ole enää niin merkityksellistä kuin
vuonna 2016. Nyt korostuvat työn kysynnän
edistämisen sijaan työikäisten kannustaminen
työmarkkinoille ja heidän pitämisenä työkun-
toisena. Niin ikään hoivahenkilökunnan ja osaa-
jien houkuttelemisen ulkomailta Suomeen on
tärkeää. Tässäkin hyvä palkka on merkitykselli-
nen. Sosiaaliturvamaksujen palautus vahvistai-
si julkista taloutta lähes miljardilla eurolla, mikä
on tarpeen alijäämäiselle julkiselle sektorille.

Sosiaaliturvamaksujen jakautumisen ver-
tailussa havaittiin, että lakisääteisillä sosiaali-
turvamaksuilla rahoitettava osuus sosiaalime-
noista on verrokkimaiden vertailussa suurin
Saksassa (64,2 % v.2020). Suomessa, Ruotsis-
sa ja Norjassa sosiaaliturvamaksuilla rahoitet-
tava osuus on melko samaa tasoa (44,1 %, 46,1
% ja 42,1 % v.2020). Tanska poikkeaa muista
vertailumaista siinä, että sosiaalimenot rahoit-
etaan pääosin yleisillä verotuloilla. Maiden
välillä löytyy myös selkeitä eroja lakisääteisten

sosiaaliturvamaksujen jakautumisessa työnantajien ja palkansaajien kesken. Tasaisinta yhteenlasketun maksuprosentin jakautuminen on Saksassa, jossa maksut jakautuvat tasan työnantajien ja palkansaajien kesken (v.2021). Epätasaisinta maksujen jakautuminen on Ruotsissa, jossa työnantajien osuus on yli 80 prosenttia (v.2021). Suomi ja Norja sijoittuvat näiden kahden välimaastoon (työnantajien osuus 68,1 % ja 61,3 % v.2021). Eri maista maksujen jakautumisessa suurin muutos on tapahtunut

Suomessa johtuen kilpailukyky sopimuksen vaikutuksesta.

Sosiaaliturvamaksujen hallinnollinen kohtaanto, ts. kuinka maksut lain mukaan jakautuvat maksettaviksi työnantajien ja työntekijöiden kesken, ei kuitenkaan kerro siitä, kuka tosiasiallisesti kantaa taakan maksuista. Raportissa käydään lyhyesti läpi myös maksujen taloudellista kohtaantoa käsittelevää aiempaa tutkimuskirjallisuutta.

SISÄLTÖ

1 Tausta ja tavoite.....	4
2 Kansantaloudellinen tilanne, jossa kilpailukykykysopimus tehtiin	6
2.1 Suomen bkt vajosi	6
3 Kilpailukykykysopimuksen synty	12
4 Kilpailukykykysopimus ja sosiaalivakuutusmaksut	12
5 Sosiaalivakuutusmaksujen muutoksen vaikutus palkansaajien nettotuloihin	18
6 Kilpailukykykysopimuksen muut kohdat.....	19
6.1 Työajan pidennys.....	20
6.2 Lomarahat.....	21
6.3 Vuoden 2017 palkkaratkaisu	21
6.4 Paikallinen sopiminen.....	22
7 Kilpailukykykysopimuksen yhteisvaikutus ansiotulojen saajien nettotuloihin	22
8 Kilpailukykykysopimuksen vaikutus julkisen sektorin nettotuloihin.....	24
9 Kilpailukykykysopimuksen vaikutus työvoimakustannuksiin	26
10 Kilpailukykykysopimuksen vaikutus talouskasvuun, työllisyyteen ja inflaatioon	27
11 Oliko kilpailukykykysopimuksen teko optimaalista talouspolitiikkaa?	29
12 Viimeaikainen kehitys: kustannuskilpailukyky ja ostovoima.....	30
13 Sosiaaliturvamaksujen palauttamisen vaikutukset	33
14 Kuinka sosiaaliturvamaksut jakautuvat työnantajien ja palkansaajien välillä verrokkimaissa?.....	35
14.1 Sosiaaliturvamaksujen ominaispiirteet	35
14.2 Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen työnantajien ja työntekijöiden kesken Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Saksassa	37
14.3 Yhteenveto verrokkimaiden vertailusta	51
14.4 Sosiaaliturvamaksujen kohtaanto ja vaikutukset tutkimuskirjallisuuden perusteella	52
15 Johtopäätöksiä.....	56
Lähteet.....	58

1 Tausta ja tavoite

Työmarkkinoiden keskusjärjestöt pääsivät neuvottelutulokseen työmarkkinoiden kilpailukyky sopimuksesta 29.2.2016. Kilpailukyky sopimuksen tavoitteena oli parantaa suomalaisen työn ja yritysten kilpailukykyä, lisätä talouskasvua, luoda uusia työpaikkoja, tukea julkisen talouden sopeuttamista ja edistää paikallista sopimista.

Sosiaaliturvamaksujen osalta sopimukseen sisältyi ehdotukset työntekijän työeläkemaksun asteittaisesta korottamisesta 1,2 prosenttiyksiköllä vuoteen 2020 mennessä ja työnantajan työeläkemaksun alentamisesta vastaavalla määrällä. Työntekijän työttömyysvakuutusmaksua korotettaisiin yhteensä 0,85 prosenttiyksikköä vuosina 2017 – 2018 ja työnantajan keskimääräisen työttömyysvakuutusmaksun alentaminen samalla määrällä. Lisäksi sopimuksen mukaan työnantajan sosiaaliturvamaksun alennus olisi vuodesta 2020 lukien vähintään 0,58 prosenttiyksikköä.

Hallitus toteutti yllä olevat ehdotukset sosiaaliturvamaksujen muutoksiksi ja lisäksi kompensoi verotuksen kautta sosiaaliturvamaksujen korotuksia. Niiden henkilöiden osalta, jotka eivät pienten tulojen johdosta maksa veroja, kompensatio toteutettiin siten, että sairausvakuutuksen päiväraha-maksu poistettiin alle 14 000 euroa vuodessa ansaitsevilta henkilöiltä.

Alkuvuodesta 2023 on julkisuudessa käyty keskustelua siitä, pitäisikö nämä kilpailukyky sopimuksen yhteydessä muutetut sosiaaliturvamaksujen maksuosuudet palauttaa kilpailukyky sopimusta edeltävälle tasolle. Tämän raportin tavoitteena on tuottaa selvitys, jossa käsitellään sosiaaliturvamaksujen maksuosuuksien siirron vaikutuksia, sekä yleisemmin sosiaaliturvamaksujen käyttöä talouspolitiikan välineenä. Selvitys on tehty sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta.

Tarkemmin raportissa tarkastellaan tutkimus- ja tilastotiedon valossa seuraavia kysymyksiä:

1. Mitä erilaisia mahdollisuuksia tai haasteita liittyy sosiaaliturvamaksujen käyttämiseen talouspolitiikan koordinaation välineenä?
2. Missä kansantalouden olosuhteissa kilpailukyky sopimus tehtiin?
3. Mistä eri elementeistä kilpailukyky sopimuksen seurauksena tehty kokonaisuus koostui, etenkin niiden elementtien osalta, jotka ovat edelleen voimassa?

4. Millaisia vaikutuksia olisi kilpailukykysojimuksessa tehtyjen sosiaaliturvamaksusiirtojen palauttamisella ennalleen, ottaen huomioon myös kilpailukykysojimuksen yhteydessä tehdyt muutokset verotukseen?
5. Kuinka kustannuskilpailukyky ja palkansaajien ostovoima ovat kehittyneet kilpailukykysojimukselta tähän päivään ja kuinka niiden ennustetaan kehittyvän lähivuosina?
6. Kuinka sosiaaliturvamaksut jakautuvat työnantajien ja palkansaajien välillä Suomessa ja sen keskeisissä verrokkimaissa? Vertailun yhteydessä tuodaan esille myös vertailun kannalta olennaiset erot Suomen ja verrokkimaiden järjestelmissä.

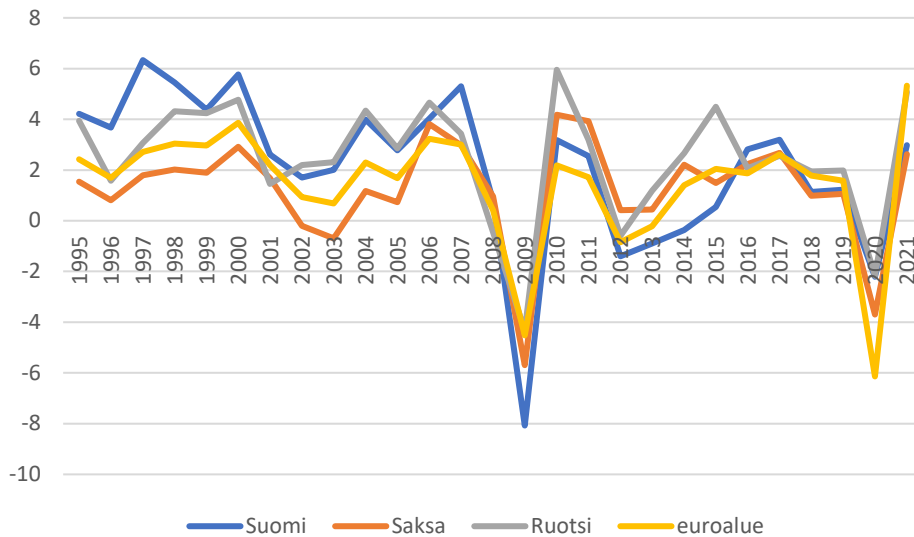
Raportin rakenne on seuraava. Raportin luku 2 käy läpi, millaisissa kansantalouden olosuhteissa kilpailukykysojimus tehtiin. Raportin luvut 3-10 tarkastelevat kilpailukykysojimuksen sisältöä sosiaalivakuutusmaksujen muutosten ja muiden muutosten osalta sekä sen vaikutuksia ansiotulojen saajien nettotuloihin, julkisen sektorin nettotuloihin, työvoimakustannuksiin sekä talouskasvuun, työllisyyteen ja inflaatioon. Luku 11 sisältää keskustelua siitä, oliko kilpailukykysojimuksen teko optimaalista talouspolitikkaa. Luku 12 tarkastelee viimeaikaista kustannuskilpailukykyyn ja ostovoiman kehitystä Suomessa. Luku 13 arvioi, minkälaisia vaikutuksia olisi kilpailukykysojimuksessa tehtyjen sosiaaliturvamaksusiirtojen palauttamisella ennalleen. Luku 14 esittää vertailun sosiaaliturvamaksuista ja niiden jakautumisesta työnantajien ja palkansaajien välillä Suomessa ja Suomen keskeisissä verrokkimaissa, sekä lyhyen katsauksen maksujen taloudelliseen kohtaantoon liittyvään tutkimuskirjallisuuteen. Luvun 15 johtopäätösluku esittää lyhyesti johtopäätöksiä. KTT Eero Lehto on kirjoittanut raportin luvut 2-13 ja KTT Merja Kauhanen raportin luvun 14. Luvut 1 ja 15 ovat tekijöiden yhdessä kirjoittamia.

2 Kansantaloudellinen tilanne, jossa kilpailukykysojimus tehtiin

2.1 Suomen bkt vajosi

Tämän vuosituhanen alkuvuosina Suomen kansantalouden kehitys oli hyvää. Aina vuoteen 2009 asti bkt kasvoi keskimäärin yli 3 prosentin vauhtia. Nokian ja elektroniikkateollisuuden huima menestys oli peittänyt alleen paperiteollisuuden vaikeudet. Painopaperien kysynnän hiipuminen käänsi paperituotteiden hinnat jyrkkään alamäkeen ja tuotantoa ajettiin Suomessa alas.

Kuvio 2.1. Bkt:n kasvu eri maissa

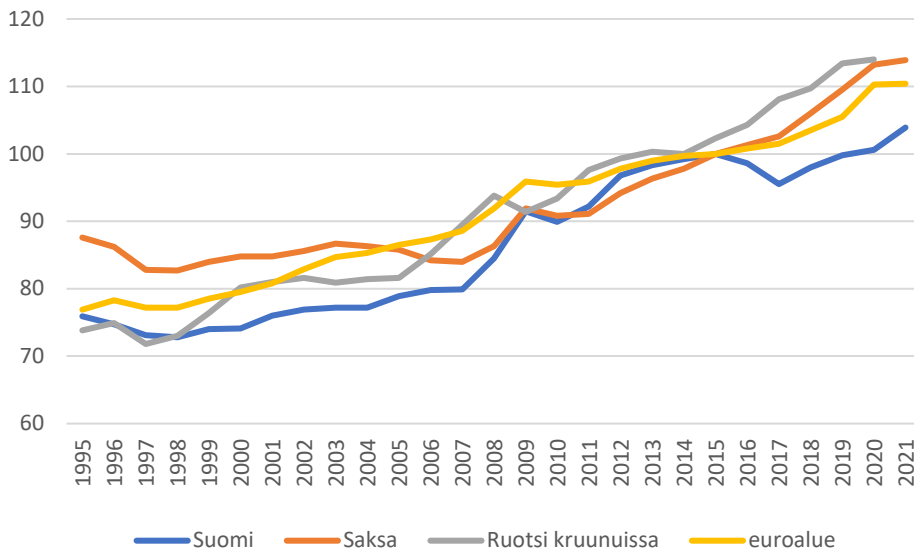
Vielä vuoden 2009 finanssikriisissä Suomi talouden notkahdus oli samaa luokkaa kuin muissa maissa. Suomen vaikeudet alkoivat näkyä selvimmin vasta vuodesta 2012 eteenpäin. Vuosina 2012 – 2015 Suomen bkt supistui keskimäärin 0,6 prosenttia vuodessa. Euroalueen talous kasvoi samaan aikaan keskimäärin 0,6 prosenttia huolimatta rahoituskriisiin joutuneiden maiden vaikeuksista. Vertaismainamme pitämässämme Ruotsissa ja Saksassa kehitys oli Suomea selvästi parempaa. Vuosina 2012 – 2015 bkt kasvoi Ruotsissa keskimäärin 1,7 prosenttia ja Saksassa 2,2 prosenttia. Suomen ongelmia kuvaa se, että kiinteähintainen bkt palautui huippuvuoden 2008 tasolle vasta 2017, kun taas Ruotsissa ja Saksassa vastaavanlainen notkahdus kesti vain 2 – 3 vuotta.

Suomen ongelmat olivat vääjäämättömiä, mutta on niitä sopivalla tavalla liioiteltukin. Jos tarkastelun lähtövuodeksi valitaan tavanomaisen vuoden 2008 sijaan esimerkiksi vuosi 2000, olisi bkt:n kasvu vuoteen 2016 mennessä (jolloin kilpailukyky sopimuksesta päätettiin) ollut Suomessa nopeampaa kuin Saksassa, joskin Ruotsia hitaampaa. Toisaalta silläkin on merkitystä, että Nokia-konsernin ulkomailta syntyneitä voittoja ja tappioita ujutettiin Suomen kansatalouden tilinpitoon melko kyseenalaisella tavalla, mikä paisutti Suomen bkt:ta Nokian hyvinä vuosina - 2007 ja 2008 - jopa 2,6 prosenttia ja taas alensi sitä Nokian tappiollisimpana vuonna 2012 runsaan prosentin verran.

Kustannustasoko ongelmana

Melko yleinen johtopäätös Suomen ongelmista vuosina 2012 – 2015 oli heikko kustannuskilpailukyky. Sipilän hallituksen ohjelmassa todettiin: ”Talouden kasvu on hiipunut. Kilpailukyky on rapautunut 10 - 15 prosenttia keskeisiä kilpailijamaita heikommaksi. Vienti ei vedä”. Tämä johtopäätös perustuu pitkälti Suomen Pankissa tehtyihin selvityksiin (ks. Kajanoja, 2015). Tätä johtopäätöstä perusteltiin tarkastelemalla erilaisia kilpailukykyindikaattoreita, ennen kaikkea nimellisiä yksikkötyökustannuksia, jotka saadaan jakamalla nimelliset työvoimakustannukset työn tuottavuudella. Oheinen kuvio paljastaa sen, että nimelliset yksikkötyökustannukset koko taloudessa jopa alenivat suhteessa euroalueeseen, Saksaan ja Ruotsiin vuosina 1995 – 2007, kun Suomen kansantaloudella ja erityisesti teollisuudella meni hyvin. Vuosi 2008 oli käänne. Sen jälkeen aina vuoteen 2016, jolloin kilpailukyky sopimuksesta päätettiin, Suomen teollisuuden yksikkökustannukset nousivat selvästi jyrkemmin kuin verrokkimaiden vastaavat kustannukset.

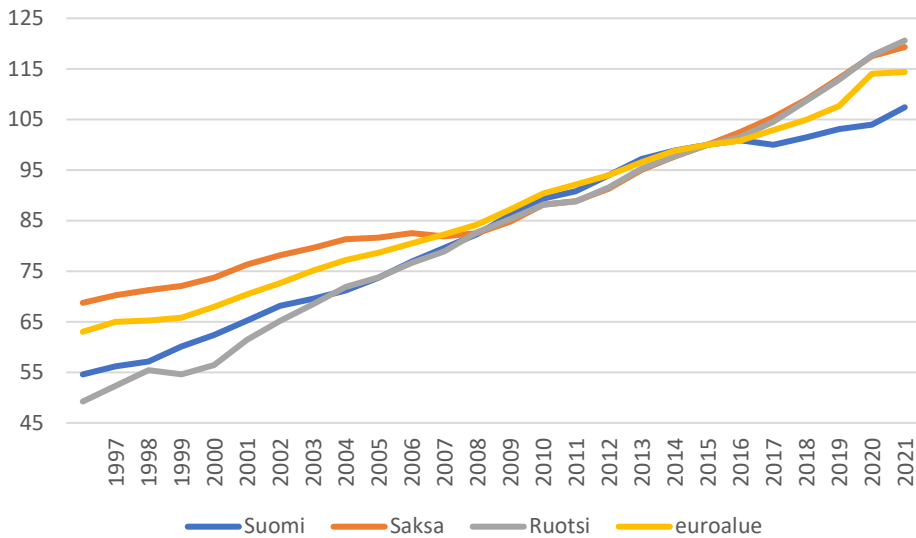
Kuvio 2.2. Nimelliset yksikkötyökustannukset koko taloudessa kansallisissa valuutoissa, 2015 =100

lähde: Ameco.

Yksikkökustannusten muutokset heijastavat toisaalta työvoimakustannusten ja toisaalta työn tuottavuuden muutoksia. Kuviossa 2. on tarkasteltu työvoimakustannusten kehitystä koko taloudessa. Vuodesta 1995 vuoteen 2008 Suomen työvoimakustannukset nousivat suhteellisesti hitaammin kuin Ruotsin työvoimakustannukset. Mutta Suomessa kustannustaso nousi suhteellisesti enemmän kuin euroalueella tai Saksassa. Suomen teollisuuden vaikeudet alkoivat heijastua palkankorotuksiin verraten hitaasti. Vuosina 2013 – 2016 Suomen työvoimakustannukset nousivat kuitenkin selvästi vähemmän kuin muualla.

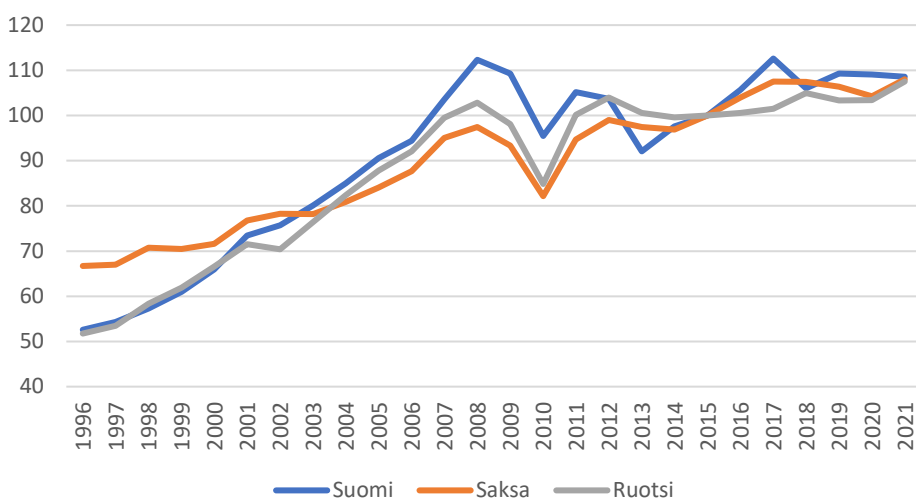
Kuvio 2.3. Nimelliset työvoimakustannukset tuntia kohti koko taloudessa, kansallisissa valuutoissa

lähde: OECD.

On kuitenkin ilmeistä, että yksikkökustannusten suhteellisen nopea nousu Suomessa jaksolla 2008 – 2016 verrattuna kilpailijamaihimme johtui pitkälti työn tuottavuuden heikosta kehityksestä. Ohessa kuviossa 2.4 on kuvattu työn tuottavuutta teollisuudessa. Koska teollisuus vientialana on haavoittuvin kansanvälisen kilpailun puristuksessa, on perusteltua rajoittua tarkastelemaan sen kehitystä.

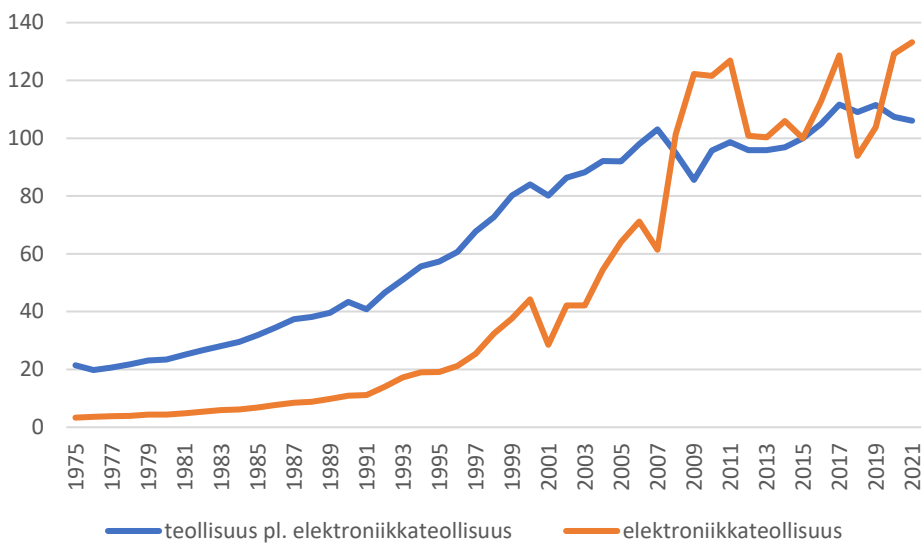
Kuvio 2.4. Teollisuuden työn tuottavuus tuntia kohti, 2015 = 100

lähde: EU Klems.

Vuodesta 1995 vuoteen 2008 tehdasteollisuuden tuottavuuden nousu oli nopeampaa Suomessa kuin Saksassa tai Ruotsissa. Ilmeisesti tämä pätee myös euroalueeseen keskimäärin, koska koko talouden tasolla tuottavuus nousi Suomessa tuntuvasti enemmän kuin euroalueella. Vuoden 2008 jälkeen vuoteen 2016 asti kehitys on ollut täysin päinvastaista. Suomen teollisuuden työn tuottavuus laski reilusti, kun se nousi muualla. Suomen teollisuuden tuottavuuden jyrkkä heikkeneminen vuoden 2008 jälkeen antaa aiheen tarkastella tuottavuuden kehitystä teollisuuden alatoimialoilla.

Kuvio 2.5. Suomen teollisuuden työn tuottavuus (TOL C pl. 26)

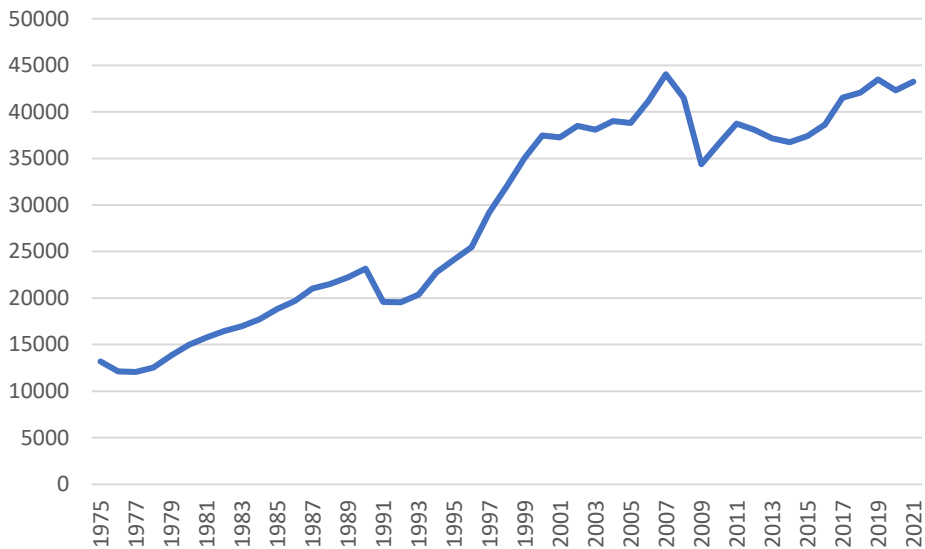
lähde: Tilastokeskus.

Suomen teollisuudessa tuottavuus aleni vuosina 2008 – 2016 lähinnä vain elektroniikkateollisuudessa. Muussa tehdasteollisuudessa kehitys on ollut tätä tasaisempaa. Vaikuttaa siltä, että kovasti huomiota saanut nimellisten yksikkötyökustannusten notkahdus kilpailukykysojimuksen tekoa edeltävinä vuosina aiheutui lähes yksinomaan Nokian matkapuhelintoiminnan romahduksesta.

On sanottu, että Nokian nousu nosti kustannuksia muussakin tehdasteollisuudesta, mikä selittäisi sen hidasta kasvua ja jopa supistumista. Kuten edellä on käynyt ilmi, mistään hurjasta kilpailijoita nopeammasta kustannustason noususta ei tehdasteollisuuden kohdalla kuitenkaan voida puhua. Toisaalta voisi ajatella, että elektroniikkateollisuus oli hyvinä vuosinaan haalinut resursseja muilta toimialoilta, mikä selittää muun teollisuuden olematonta kasvua. Sen perusteella, että teollisuustuotanto supistui jaksolla 2008 – 2016 koko euroalueella ja Ruotsissa varsin tuntuvasti (OECD-data), on vaikea nähdä Suomen muun tehdasteollisuuden vaatimattomassa menestyksessä mitään

poikkeuksellista. Mainittakoon, että Saksan teollisuus muusta Euroopasta poiketen kasvoi myös jaksolla 2008 – 2016.

Kuvio 2.6. Muu tehdasteollisuus (pl. 26) plus teollisuutta palvelevien palveluiden tuotannonvo-lyymi

lähde: Tilastokeskus.

On myös olemassa joitakin erityistekijöitä, jotka vaikuttivat Suomen muun tehdasteollisuuden tuotantoon vuosina 2008 – 2016. Ensimmäinen risteilijäalustuotanto oli keskeytyksissä muutaman vuoden ennen kuin Meyer Werft Saksasta osti Turun telakan vuonna 2014. Toiseksi Venäjän-Ukrainan sodan ensimmäisessä vaiheessa 2014 asetettiin kauppapakotteita, jotka leikkasivat Suomen vientiä Venäjälle, mikä tuntui nimenomaan teollisuudessa. Kun vuonna 2012 – 2013 Suomen viennistä noin 10 prosenttia suuntautui Venäjälle niin, vuonna 2016 tämä osuus oli enää noin 5 prosenttia.

Yksi kilpailukyvyyn osatekijä on hinnanmuodostus ja siten yritysten kannattavuus, jota on korostettu useissa kilpailukykyä tarkasteltavissa selvityksissä (ks. Labore, 2022). Vienti- ja tuontihintojen suhde eli vaihtosuhte kuvaa vientielinkeinojen kannattavuutta. Kun Suomen vaihtosuhte heikkeni jaksolla 2000 – 2009 kymmenisen prosenttia, se vahvistui samaan aikaan Saksassa runsaat 3 prosenttia. Tämä tosin selittyy osin siitä, että Suomen elektroniikkateollisuuden huomattavan tuottavuuden nousun vastapainoksi sen tuotteiden hinta aleni. Mutta vielä merkittävämpi syy tähän on paperiviennin hintojen alamäki. Vuoden 2009 jälkeen vaihtosuhte Suomessa ei ole enää kehittynyt heikommin kuin Saksassa tai Ruotsissa.

3 Kilpailukyky sopimuksen synty

Keväällä 2015 muodostettu Juhan Sipilän hallitus otti tehtäväkseen Suomen kustannuskilpailukyvyyn parantamisen tarkoituksenaan lisätä talouskasvua ja luoda uusia työpaikkoja. Jonkinlaisena oheistavoitteena oli myös julkisen talouden rahoitusaseman vahvistaminen. Aluksi tavoitteena oli parantaa myös tuottavuutta, mutta kesällä 2016 hyväksytyyn kilpailukyky sopimuksen virallisista tavoitteista tuottavuuden kohentaminen jäi pois.

Sipilän hallitus painosti ammattiliitoja hyväksymään kilpailukyky sopimuksen vaihtoehtoisuunnitelmalla, jossa loppiainen ja helatorstai olisi muutettu palkattomiksi vapaapäiviksi, sairausajan palkkaa ja lomarahaa olisi leikattu ja vuosilomia lyhennetty. Lisäksi hallitus olisi leikannut 1,5 miljardia euroa julkisia menoja ja kiristänyt tulojen verotusta.

Kilpailukyky sopimuksen ulkopuolelle jäivät Auto- ja Kuljetussalan Työntekijäliitto AKT, Elintarviketyöläisten Liitto ja Rakennusliitto. Kilpailukyky sopimus, joka tuli voimaan vuoden 2017 alusta, muutti sosiaaliturvamaksujen taakanjakoa, pideni työaika korvauksetta, leikkasi julkisen sektorin työntekijöiden lomarahoja sekä jähdytti palkat vuodeksi 2017.

4 Kilpailukyky sopimus ja sosiaalivakuutusmaksut

Kilpailukyky sopimuksessa päätetyt muutokset, jotka koskevat sosiaaliturvamaksuja, poikkeavat kilpailukyky sopimuksen muista kohdista siinä, ettei niiden voimassaoloaika rajattu.

Työeläkemaksut

Työeläkemaksuihin vaikutti 2017 työmarkkinoiden keskusjärjestöjen aiemmin tekemät sopimukset vuosien 2016 – 2019 työeläkemaksuista sekä kilpailukyky sopimus. Jo aiemmin päätettiin, että työeläkkeiden yhteissummaa nostetaan. Se nostettiin vuoden 2016 24 prosentista 24,4 prosenttiin vuodeksi 2017. Kilpailukyky sopimuksessa vahvistettiin se, että työeläkemaksut (TYel) pidetään vuodesta 2017 alkaen vuoteen 2021 asti 24,4 prosentissa palkoista. Työeläkemaksujen taakanjakoa

päätettiin muuttaa niin, että työntekijöiden Tyel-maksuprosenttia nostettaisiin ja vastaavasti työnantajan maksua laskettaisiin seuraavasti:

1. 0,20 prosenttiyksikköä 2017
2. 0,20 prosenttiyksikköä 2018
3. 0,40 prosenttiyksikköä 2019
4. 0,40 prosenttiyksikköä 2020.

Työntekijöiden eläkemaksut nousivat muissakin eläkejärjestelmissä – myös kunnilla ja valtiolla – yllä olevan taulukon mukaisesti. Kilpailukyky sopimuksessa sovittiin myös, että vuoden 2021 eläkemaksut pysyvät vuoden 2020 tasolla ja että vuoden 2021 jälkeen maksujen muutokset jakaantuvat puoleksi palkansaajien ja työnantajien kesken. Yksityisen sektorin työeläkkeissä (TyEL ja MEL) työntekijöiden ja työnantajien keskimääräiset maksut ovat ETK:n mukaan kehittyneet taulukon 4.1 osoittamalla tavalla. Oheisen taulukon mukaan kilpailukyky sopimuksen aikaansaama muutos keskimääräisiin eläkemaksuihin oli vuonna 2017 työntekijöille +0,20 prosenttiyksikköä ja työnantajille -0,20 prosenttiyksikköä. Kilpailukyky sopimuksen mukaiset vuoden 2016 maksut oheisessa taulukossa ovat vain normeeraavia.

Taulukko 4.1. Kilpailukyky sopimuksen mukaiset eläkemaksuprosentit sekä työnantajien ja työntekijöiden keskimääräiset toteutuneet maksut TyEL ja MEL-eläkkeissä, prosenttia palkoista, ETK, suluisa toteutuneet maksut

vuosi	maksut yhteensä	työnantaja	työntekijät
2016	24,0	18,0 (18,0)	6,4 (6,1)
2017	24,4 (24,4)	17,80 (17,95)	6,60 (6,60)
2018	24,4 (24,4)	17,60 (17,74)	6,80 (6,8)
2019	24,4 (24,4)	17,20 (17,34)	7,20 (7,20)
2020	24,4 (24,4/21,8*)	16,80 (16,93/14,33*)	7,6 (7,6)
2021	24,4 (24,4)	16,80 (16,93)	7,6 (7,6)
2022	24,4 (24,85**)	16,80 (17,38)	7,6 (7,6)

*Koronapandemian vuoksi työnantajien Tyel-maksua alennettiin 1.5.2022 lukien loppuvuodeksi 2020 21,8 prosenttiin.

**Koronalennusta perittiin takaisin 0,45 prosenttiyksikköä. Vuonna 2023 sitä peritään 0,44 prosenttiyksikköä.

Toteutuneet maksut on saatu ETK:n toimittamasta tilastosta keskimääräisistä maksuista. Jo vuonna 2017 maksujen muutokset poikkesivat jonkin verran kilpailukyky sopimuksessa sovitusta muutoksesta. Vuonna 2017 kokonaismaksua nostettiin 0,4 prosenttiyksikköä ja tämä korotus jaettiin niin, että työntekijöiden osuudeksi tuli 0,25 prosenttiyksikköä ja työnantajien osuudeksi tuli 0,15 prosenttiyksikköä. Näihin muutoksiin vaikutti niin sanotun tilapäisen maksualennuksen poistuminen. Tämän jälkeen palkansaajien työelämänsä vielä nostettiin kilpailukyky sopimuksen mukaisesti 0,2 prosenttiyksikköä ja työnantajan maksua alennettiin 0,2 prosenttiyksikköä. Ylipäänsä toteutuneet maksujen muutokset ovat eronneet muinakin vuosina jonkin verran kilpailukyky sopimuksessa sovitusta. Vuonna 2020 työnantajien eläkemaksua alennettiin tilapäisesti koronapandemian vuoksi.

Kunnilla ja valtiolla kokonaismaksu on kehittynyt eri tavalla kuin yksityisillä aloilla. Työntekijän maksusuutta on kuitenkin lisätty samaan tapaan kuin yksityisillä sektoreilla.

Työttömyysvakuutusmaksut

Työttömyysvakuutusmaksuissa, joilla rahoitetaan pääosin työttömyysturva, päätettiin niin ikään siirtää maksujen painopistettä palkansaajille. Kilpailukyky sopimuksessa sovittiin, että työnantajan keskimääräinen työttömyysvakuutusmaksu ja palkansaajien työttömyysvakuutusmaksu ovat yhtä suuret vuoden 2018 maksuista alkaen. Työttömyysvakuutusmaksut yhteensä ovat laskeneet työttömyysasteen myötä. Oheisessa taulukossa työttömyysvakuutusmaksujen summa on vakioitu 3 prosentiksi ja siten vuoden 2021 tasolle. Näin luvut kuvaavat tavallaan päätösperäistä muutosta ja tällöin vain vakuutetun ja työnantajan jako-osuuden muutos – eikä työttömyysasteen vaihtelu - vaikuttaa. Tämän mukaan työttömyysvakuutusmaksut määräytyvät seuraavasti.

Taulukko 4.2. Kilpailukyky sopimuksen mukaiset työttömyysvakuutusmaksut, prosenttia palkoista
Työttömyysvakuutusmaksut, prosenttia palkoista

	palkansaajan maksu, mak- sujen summa vakioitu 3 prosenttiin palkasta *	työnantajan maksu keski- määrin, mak- sujen summa vakioitu 3 pro- senttiin pal- kasta*	työnantajan toteutunut maksu, kun palkka- summa alle oheisen ra- jan	työnantajan toteutunut maksu, kun palkka- summa alle oheisen ra- jan	palkkaraja, euroissa
2016	0,8625	2,1375	1	3,9	2 044 500
2017	1,2	1,8	0,8	3,3	2 059 500
2018	1,5	1,5	0,65	2,6	2 083 500
2019	1,5	1,5	0,5	2,05	2 086 500
2020	1,5	1,5	0,45	1,7	2 125 500
2021	1,5	1,5	0,5	1,9	2 169 000

*Kikyn mukaisen ja toteutuneen maksun ero oli marginaalinen.

Lähtövuonna 2016 palkansaajien osuus näistä maksuista oli 28,75 prosenttia. Kilpailukyky sopimuksen seurauksena palkansaajien maksuosuus nousi 50 prosenttiin vuodesta 2018 alkaen. Oheisen taulukon 3. ja 4. sarake osoittavat, kuinka työnantajan maksut ovat toteutuneet ja miten työttömyyden hellittäminen on niihin heijastunut.

Sosiaaliturvamaksut

Kilpailukyky sopimuksessa sovittiin, että kaikkien työnantajien sairausvakuutusmaksua alennetaan taulukossa 4.3. esitetyn aikataulun mukaisesti. Sopimuksessa myös todettiin, että työnantajien sosiaaliturvamaksua alennetaan 0,58 prosenttiyksikköä vuodesta 2020 eteenpäin pysyvästi. Työntekijöiden maksujen osalta kilpailukyky sopimuksen mukainen sosiaaliturvamaksujen muutos täsmennettiin hallituksen esityksessä HE 199/2016.

Taulukko 4.3. Kilpailukyky sopimuksen mukaiset sairausvakuutusmaksut ja sairauspäiväraha

	työnantajan sairausvakuutusmaksu	työntekijän sairausvakuutuksen päivärahamaksu, kun tulot yli tulorajan	työntekijän sairausvakuutuksen päivärahamaksun tuloraja, euroa vuodessa	työntekijän sairausvakuutuksen päivärahamaksu, kun tulot alle tulorajan	työntekijän sairaanhoitomaksu
2016	2,12	0,82		0,82	1,30
2017	1,18 (1,08)	1,76 (1,58)	14 000	0,18 (0) 0,18	0,1 (0)
2018	1,12 (0,86)	1,88 (1,53)	14 020	0,15 (0) 0,15	-0,07 (0)
2019	1,08 (0,77)	1,9(1,54)	14282	0,09 (0) 0,09	-0,16 (0)
2020	1,54 (1,34)	1,45 (1,18)	14574	0,09 (0) 0,09	0,51 (0,68) 1
2021	1,54 (1,53)	1,45* (1,36)	14766	0,09* (0)	0,51*(0,68)

*Ei sovittu erikseen

Sosiaaliturvamaksujen muuttamisessa on merkityksellistä se, että työntekijän 1,3 prosentin sairaanhoitomaksu, jota ei voi vähentää verotuksesta, lähes poistettiin vuosiksi 2017 – 2019 ja vastaavasti verovähennyskelpoista sairausvakuutuksen päivärahamaksua nostettiin. Verotuksen progression vuoksi tällä on myös merkittävä vaikutus veronjälkeisten tulojen jakaumaan (ks. Honkanen, 2017).

Kaiken kaikkiaan kilpailukyky sopimus muutti palkansaajien sosiaalivakuutusmaksuprosentteja yhteensä suhteessa vuoden 2016 lähtötasoon seuraavasti:

Taulukko 4.4. Vakuutetun sosiaalivakuutusmaksujen muutos kilpailukyky sopimuksessa vuodesta 2016, suluissa toteutunut muutos, prosenttiyksikköä

	työeläke- maksut	työttömyys- vakuutus- maksu**	sairausva- kuutuksen päiväraha- maksu*	Yhteensä verovä- hennys- kelpoiset	sairaanhoido- maksu	yhteensä kaikki
2017	0,2 (0,50)	0,3375 (0,3375)	0,94 (0,76)	1,4775 (1,5975)	-1,29 (-1,3)	0,1875 (0,2975)
2018	0,4 (0,70)	0,6375 (0,6375)	1,06 (0,71)	2,0975 (2,0475)	-1,37 (-1,3)	0,7275 (0,7475)
2019	0,8 (1,10)	0,6375 (0,6375)	1,08 (0,72)	2,5175 (2,4575)	-1,46 (-1,3)	1,0575 (1,1575)
2020	1,2 (1,50)	0,6375 (0,6375)	0,63 (0,36)	2,4675 (2,4975)	-0,79 (-0,62)	1,6775 (1,8775)
2021	1,2 (1,50)	0,6375 (0,6375)	0,63*** (0,54)	2,4675 (2,6775)	-0,79*** (-0,62)	1,6775 (2,0575)
2022	1,2 (1,50)	0,6375 (0,6375)	0,63*** (0,36)	2,6925 (2,4975)	-0,79*** (-0,77)	1,9025 (1,7275)

*Kun sairausvakuutuksen päivärahamaksun tuloraja ylittyi, ** maksujen yhteissumma vakioitu 3 prosenttiin, *** oletus (ei sovittu kikyssä)

Taulukon luvut ovat tulkinnanvaraisia työntekijöiden sairausvakuutusmaksujen osalta vuosien 2021 ja 2022 osalta.

Ohessa on myös eritelty, miten kilpailukyky sopimus on vaikuttanut työnantajien sosiaalivakuutusmaksuihin. Sosiaaliturvamaksujen osalta tästä sovittiin aikoinaan kilpailukyky sopimuksessa huomattavasti selkeämmin kuin työntekijöiden sairausvakuutuksen maksuista.

Taulukko 4.5. Työnantajan sosiaalivakuutusmaksujen muutos kilpailukykysojimuksessa vuodesta 2016, suluissa toteutunut muutos, prosenttiyksikköä

	työeläke- maksut	työttömyysva- kuutusmaksu	sosiaaliturva- maksu	yhteensä kaikki
2017	-0,2 (-0,05)	-0,3375 (-0,3375)	-0,94 (-1,04)	-1,475 (-1,4275)
2018	-0,4 (-0,26)	-0,6375 (-0,6375)	-1,0 (-1,26)	-2,0375 (-2,1575)
2019	-0,8 (-0,66)	-0,6375 (-0,6375)	-1,04 (-1,36)	-2,4775 (-2,6575)
2020	-1,2 (-1,07/-3,67)	-0,6375 (-0,6375)	-0,58 (-0,78)	-2,4175 (-2,4875/ -5,0875)
2021	-1,2 (-1,07)	-0,6375 (-0,6375)	-0,58 (-0,59)	-2,4175 (-2,2975)
2022	-1,2 (-0,62)	-0,6375 (-0,6375)	-0,63 (-0,36)	-2,4675 (-1,6175)

5 Sosiaalivakuutusmaksujen muutoksen vaikutus palkansaajien nettotuloihin

Ohessa esitetään laskelmat kaikkien sosiaalivakuutusten muutosten vaikutuksesta eri palkansaajaryhmien nettotuloihin, kun on käytetty taulukon 5.1 toista saraketta. Verotuksen progression vuoksi sosiaalivakuutusmaksujen nosto vaikuttaa eri tavalla eri tuloryhmissä.

Veromuutoksia arvioitaessa on käytetty Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston antamia tulotietoja eri tulonsaajaryhmissä, Veronmaksajien tietoja palkansaajien bruttoveroasteesta eri tuloluokissa, verohallinnon tietoja valtion tuloveroasteikoista eri vuosina ja keskimääräisestä kunnallisveroprosentista eri vuosina. Kunnallisveroaste on vakioitu vuoden 2016 tasolle ja näyttää siltä, että valtion tuloveroasteikkoja on muutettu vain sen verran, että veroaste pysyy ennallaan. Esimerkiksi vuosi 2017 oli nousuvuosi ja se näkyi myös tuloissa. Ilman asteikkojen pientä laskua verotus olisi kiristynyt.

Taulukko 5.1. Vakuutettujen sosiaalivakuutusmaksujen vaikutus kilpailukyky sopimuksessa palkansaajan nettotuloihin ja tuloveroprosenttiin vuoden 2016 lähtötasolta

	keskituloinen		pienituloinen, 1. desiili		suurituloinen, 9. desiili	
	nettotulot, %	tuloveroprosentti, %-yksikköä	nettotulot, %	tuloveroprosentti, %-yksikköä	nettotulot, %	tuloveroprosentti, %-yksikköä
2017	0,53	-0,55	0,26	-0,39	0,68	-0,61
2018	0,07	-0,78	-0,24	-0,54	0,22	-0,86
2019	-0,18	-0,93	-0,53	-0,65	-0,04	-1,04
2020	-1,12	-0,92	-1,34	-0,64	-1,07	-1,02
2021	-1,12	-1,00	-1,34	-0,64	-1,08	-1,02

tilastolähteet: Tilastokeskuksen palkkarakennetilastot, verohallinto ja Veronmaksajain keskusliitto.

Korotettujen sosiaalivakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuus sekä suoraan palkasta perittävän sairaanhoitomaksun poistaminen vähensi suurituloisten maksurasitusta suhteessa pienituloisiin. Suurimmillaan kilpailukyky sopimuksessa päätettyjen sosiaalivakuutusmaksujen muutokset vähensivät nettotuloja runsaan prosentin. Suurituloisten (9. tulodesiili) tuloveroprosentti aleni lähes kaksi kertaa enemmän kuin pienituloisten (1. tulodesiili) veroprosentti. Ylimmän tulodesiillin nettotuloja näiden maksujen muutokset olisivat pienentäneet vielä selvästi vähemmän. Tuloveroprosentin huomattava lasku tuo esiin myös sen, että vakuutettujen sosiaalivakuutusmaksujen muutoksesta koitui huomattavat menetykset julkiselle sektorille.

6 Kilpailukyky sopimuksen muut kohdat

Kilpailukyky sopimuksessa sovittiin myös työajan pidentämisestä, julkisen sektorin lomarahosta, vuoden 2017 palkankorotuksista sekä paikallisesta sopimisesta.

6.1 Työajan pidennys

Vuosittaista työaika pidennettiin keskimäärin 24 tuntia. Kilpailukyky sopimuksen määräämä työajan pidennys poistui kaikilta aloilta vuoden 2020 aikana. Jäljempänä arvioin, miten kattavasti tätä noudatettiin.

Kilpailukyky sopimus vaikuttaa palkansaajien nettotuloihin myös ilmaisten lisätuntien kautta. Niin sanottujen kikyntuntien merkitystä voidaan arvioida sen perusteella, mitä olisi tapahtunut, jos kilpailukyky sopimusta ei olisi syntynyt. On selvää, ettei siinä tapauksessa työaika olisi pidennetty korvauksetta. Näin ollen palkan puuttuminen pidennetyltä työajalta voidaan katsoa tulojen menetykseksi.

Entä pitenikö työaika kilpailukyky sopimuksen edellyttämällä tavalla? Pertti Taskinen (2019) raportoi Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen tietoihin nojautuen, että naisten työaika piteni juuri sovitut 24 tuntia vuodessa, mutta miesten työaika ei lainkaan. Samansuuntaisista tuloksista kertoi Tilastokeskus jo vuonna 2017. Nämä tiedot perustuvat ihmisten itsensä ilmoittamiin tietoihin säännöllisestä viikkotyöajasta. Ehkä kikyntunnit ovat tulleet voimaan epäsäännöllisesti erityyppisten vapaa päivien peruutuksena, minkä vuoksi ihmiset eivät katso sen vaikuttavan säännölliseen viikkotyöhön. Mutta miten on mahdollista, että miesten ja naisten käsitykset eroavat niin paljon toistaan, jollei tähän liity todellista eroa työajan pidentymisessä. Olen arvioinut tätä asiaa myös tarkastelemalla työvoimatutkimuksen tietoja tehdystä vuosityöajasta työllistä kohti eri toimialoilla, lähinnä rakentamisessa, teollisuudessa ja toimialalla E (sähkö-, kaasu-, lämpö-, vesi-, viemäri- ja jätehuolto). Näistä rakentaminen jäi kilpailukyky sopimuksen ulkopuolelle ja näyttää siltä, että teollisuudessa ja toimialalla E työaika olisi pidentynyt vuodesta 2016 vuoteen 2017 suhteessa rakentamiseen. Edellä sanotun perusteella teen karkean ja epävarman oletuksen, että naisten kohdalla työaika pidentyi 80-prosenttisesti ja miesten kohdalla 40-prosenttisesti. Sataan prosenttiin naisten kohdalla tuskin päästiin. Jäihän naisvaltainen elintarviketeollisuus kilpailukyky sopimuksen ulkopuolelle ja on ilmeistä, että monissa pk-yrityksissä, jossa kikyntunteja ei otettu käyttöön, on niin naisia kuin miehiäkin. Miesten kohdalla kikyntuntien vähäistä käyttöönottoa selittää myös se, että miesvaltaiset rakennusala ja kuljetussektori jäivät kilpailukyky sopimuksen ulkopuolelle. Kaiken kaikkiaan on uskottavaa, että nimenomaan monet pk-yritykset eivät ottaneet käyttöön kikyntunteja. Selitys tähän on vähän

sama kuin normipalkat ylittävien niin sanottujen tehokkuuspalkkojen käytössä. Jos et ota käyttöön kikyntunteja, olet etulyöntiasemassa, kun kilpaillaan hyvästä työvoimasta.

Maksimissaan työaika olisi pidentynyt yksityisellä sektorilla 1,5 prosenttia ja julkisella sektorilla 1,6 prosenttia (ks. VM, 2016). Näin ollen julkisella sektorilla, jossa naisten osuus työvoimasta on ollut työssäkäyntitilaston mukaan keskimäärin 73,3 prosentissa vuosina 2016 – 2021, työaika piteni 1,1 prosenttia. Vastaavasti yksityisellä sektorilla, tässä laskelmassa muut kuin julkinen sektori, jossa naisten osuus oli vastaavana ajanjaksona keskimäärin 42 prosenttia, työaika piteni 0,85 prosenttia. Näitä lukuja käyttämällä olen arvioinut työajan pidennyksen aikaansaamaa tulonmenetystä palkansaajille miljoonissa euroissa julkisella ja yksityisellä sektorilla. Tässä laskemassa on käytetty Tilastokeskuksen tietoja kyseisten sektoreiden palkkojen ja palkkioiden arvosta sekä sopivaa tuloveroveroprosenttia, joka pienentää tulomenetystä. Tuloveroprosenttina on käytetty Veronmaksajien raportoimaa tietoa kokoaikaisen ja keskituloisen palkansaajan veroprosentista eri vuosina. Arvio on monelta osin karkea, mutta uskon sen kuitenkin olevan melko osuva.

6.2 Lomarahat

Lomarahojen 30 prosentin leikkausten vaikutusten arvioinnissa nojaututaan VM:n (2016) laskelmiin. VM:n mukaan julkisen sektorin työntekijöiden lomarahojen leikkaus 30 prosentilla pienentää palkkatuloja 280 miljoonalla eurolla vuonna 2017. Verovaikutusten jälkeen nettotulot supistuivat 150 miljoonaa euroa samana vuonna.

6.3 Vuoden 2017 palkkaratkaisu

Kilpailukyky sopimuksessa voimassa olevia työehtosopimuksia jatkettiin 12 kuukaudella niin, ettei palkkoja muutettu. Vuoden 2016 paineistetussa tilanteessa palkansaajien oli hyväksyttävä se, ettei palkkoja korotettu lainkaan. Palkkojen nolllakorotusten merkitystä on arvioitu sen perusteella, mitä olisi tapahtunut, jos kilpailukyky sopimusta ei olisi syntynyt. On realistista arvioida, että siinä tapauksessa palkkoja olisi korotettu jonkin verran, mutta kuitenkin vähemmän kuin euroalueella keskimäärin ja korkeintaan niin paljon kuin Saksassa tai Ruotsissa. Palkat nousivat (Statistan mukaan) euroalueella 1,75 %, Saksassa noin prosentin ja Ruotsissa vajaat 3 prosenttia. Olenkin olettanut, että palkkoja olisi korotettu yhden prosentin. Tämän perusteella palkansaajat menettivät prosentin suurista palkankorostusta vastaavat lisätulot vuonna 2017. Vielä epävarmempaa on arvioida sitä,

vaikuttiko palkkojen jäädyttäminen vuonna 2017 siihen, miten palkat kehittyivät vuodesta 2018 eteenpäin. Vuodesta 2018 vuoteen 2021 palkat nousivat Suomessa keskimäärin 2 prosenttia vuodessa. Sekä euroalueella että Ruotsissa palkkojen nousu oli tätä puoli prosenttiyksikköä vauhdikkaampaa, mutta taas Saksassa selvästi hitaampaa. Olen taulukossa 7.1 esitettyssä laskelmassa oletanut, että palkkojen yhden prosentin menetys jäi voimaan vuosiksi 2018 – 2021. Tähän oletukseen voi suhtautua varauksellisesti.

6.4 Paikallinen sopiminen

Kilpailukyky sopimuksessa sovittiin myös paikallisen sopimisen edistämisestä. Tarkoitus on sopeuttaa työehtoja, jos työnantaja joutuu taloudellisiin vaikeuksiin.

7 Kilpailukyky sopimuksen yhteisvaikutus ansiotulojen saajien nettotuloihin

Taulukkoon 7.1 on koottu arvio kaikista vaikutuksesta palkansaajien nettotuloihin. Kaikkien sosiaaliturvamaksujen osalta vaikutus kuvaa sitä summaa, jonka nämä maksut yhteensä ylittävät lähtötason maksut suhteutettuna palkkatuloihin. Vaikutukset on suhteutettu vuoden 2016 palkkasummaan. Tällä tavoin laskettuna talouskasvu ja inflaatio, jotka muuttavat palkkasummaa, eivät vaikuta oheisen taulukon lukuihin. Taulukossa 7.1 on esitetty myös verovähennyskelpoisten sosiaalivakuutusmaksujen nousun vaikutus palkansaajien veroihin. Tätä muutosta on arvioitu sen perusteella, miten suuren vaikutuksen sairausvakuutuksen päivärahamaksun 0,76 prosenttiyksikön nosto sai verotuloihin vuoden 2016 aineistossa SISU-mikrosimulaatiolla arvioituna (Honkanen, 2016). Osoittautui, että tämä vaikutus oli vain vajaat 9 prosenttia suurempi kuin keskituloisen veroprosentin muutokseen perustuva arvio. Jälkimmäinen tapa arvioida tätä muutosta ei ota huomioon liukumista portaalta toiselle valtion tuloveroasteikoissa. Myös pienipalkkaisten sairausvakuutusmaksun alennuksen aikaansaamaa huojennusta maksuihin on arvioitu sen mukaan, miten sen on aiemmissa mikrosimulaatioon perustuvissa laskelmissa (Honkanen, 2016) arvioitu vaikuttavan. On vielä syytä korostaa, ettei taulukon 7.1 laskelmiin sisälly mitään dynaamisia vaikutuksia. Niinpä jos kilpailukyky sopimus vaikutti työllisyyteen, eri sektoreiden tuloihin ja hintoihin, näitä vaikutuksia ei taulukossa 7.1 ole otettu huomioon.

Taulukko 7.1. Kilpailukyky sopimuksen vaikutus palkansaajien nettotuloihin suhteessa vuoden 2016 lähtötasoon, kiinnitetty vuoden 2016 tulo- ja hintatasolle, miljoonaa euroa

vuosi	kikyn mukainen sosiaaliturvamaksujen muutos	pienipalkkaisten sairausvakuutusmaksun alennuksen vaikutus	tuloverotuksen kevennys	työajan pidentys, verojen jälkeen veroja	lomarahojen leikkaus, verotuksen jälkeen	palkkojen nollakorotus v. 2017, veron jälkeen	yhteensä, pl. kunnallisen veroprosentin muutoksen vaikutus
2017	-158	50	505	-530	-150	-576	-859
2018	-611	55	718	-536	-150	-581	-1105
2019	-889	57	861	-535	-150	-581	-1237
2020	-1410	43	844	-359	0	-582	-1462
2021	-1410	43	844	0	0	-577	-1100
2022	-1599	43	921	0	0	-575	-1210

Työntekijöiden sairaanhoitomaksun voimakas aleneminen pienensi merkittävästi muiden sosiaalivakuutusmaksujen noston vaikutusta ansiotulonsaajan nettotuloihin varsinkin vuosina 2017 – 2019. Verovähennyskelpoisten maksujen nosto taas alensi tuloverotusta. Mutta verotuksen kevennyksen vaikutus oli vuodesta 2019 alkaen pienempi kuin maksujen noston vaikutus. Kilpailukyky sopimus pienensi palkansaajien tuloja yli miljardilla eurolla vuodesta 2018 alkaen. Vuonna 2021 tulonmenetykset olivat supistuneet jonkin verran, koska lomarahat oli palautettu ja työajan pidentys oli loppunut.

Mielialoja kilpailukyky sopimukselle suopeaksi vahvistettiin lupaamalla palkansaajille tuloverotuksen keventämistä. Oheisessa taulukossa on esitelty, miten muu ansiotulojen verotuksen kehitys kuten myös kilpailukyky sopimukseen kuulumattomat sosiaalivakuutusmaksujen muutokset ovat vaikuttaneet.

Taulukko 7.2. Kilpailukyky sopimukseen kuulumattomia vaikutuksia palkansaajien ja muiden ansiotulojen saajien nettotuloihin vuoden 2016 lähtötasolta, miljoonaa euroa ja vuoden 2016 tulotassolla

	Muu kuin kikyyn kuuluva sosiaalivakuutusmaksujen muutoksen suora tulovaikutus palkansaajiin	Kikyyn kuulumattoman sosiaalivakuutusmaksujen muutoksen verovaikeutus palkansaajiin	Muu verotuksen kevenemisen vaikutus ansiotulojen saajiin	yhteensä
2017	-92	37	839	784
2018	-17	7	826	816
2019	-84	34	652	602
2020	-168	68	525	425
2021	-319	130	158	-31

Muu tuloverotus kevenikin huomattavasti vuosina 2017 – 2019, millä on ollut oma vaikutuksensa työntekijöiden palkkavaatimukseen. Vuonna 2021 tämä vaikutus oli enää melko vähäinen.

8 Kilpailukyky sopimuksen vaikutus julkisen sektorin nettotuloihin

Vakuutettujen sosiaaliturvamaksujen nostosta aiheutuva säästö julkiselle sektorille verojen jälkeen on yhtä suuri kuin sen aikaansaama menetys itse vakuutetuille. Niin ikään tuloverotuksen kevenyksen aikaansaama kustannus on samansuuruisen kuin sen aikaansaama nettotulojen lisäys tulonsaajille. Työnantajan sosiaaliturvamaksujen alennuksen aikaansaamaa kustannusta julkiselle sektorille vaimentavat taulukon 8.1 luvuissa yritysverot. Kun arvioidaan vaikutuksia julkisen sektorin nettotuloihin, julkisyhteisöjen omat työnantajamaksut on poistettu. Nehän yhtä lailla ovat sekä menoja että tuloa julkiselle sektorille.

Työajan pidennys on laskettu erikseen julkisyhteisöjen ja kansantalouden muiden sektoreiden osalta. Työajan pidennyksen kattavuus on oletettu samaksi kuin edellä taulukon 7.1 kohdalla. Yksityisellä sektorilla toteutettu ilmaisten työtuntien aikaansaama tulonmenetys työntekijöille aikaansaa laskennallisen tappion myös julkiselle sektorille, koska työtulojen veroprosentti on suurempi

kuin yritysveroprosentti. Vastaavasti julkisella sektorilla sen omien työntekijöiden työajan ilmainen pidennys aikaansaa nettosäästön, jota pienentää vain tuloveroprosentti. Nettomääräisesti työajan pidennyksen vaikutus jää julkisella sektorilla melko vähäiseksi. Palkkojen nollakorotuksen vaikutus julkiselle sektorille riippuu erikseen sen vaikutuksesta yksityisen ja julkisen sektorin tuloihin sekä palkkatulojen ja yritystulojen veroprosenteista. Nyt yksityisellä sektorilla yritystuloveroprosenttia korkeampi työtulojen veroprosentti aikaansaa julkiselle sektorille tulonmenetyksen.

Taulukko 8.1. Kilpailukyky sopimuksen vaikutus julkisyhteisöjen nettotuloihin vuoden 2016 lähtötasolta, kiinnitetty vuoden 2016 tulo- ja hintatasolle, miljoonaa euroa

	vakuutetun sos.turvamaksujen nosto (ml. pienipalkkaisten sairausvak.maksujen alennus)	tuloverotuksen kevennys	työnantajan sosiaaliturvamaksujen lasku, verotuksen jälkeen	työajan pidennys	lomarahojen leikkaus	palkkojen nollakorotus v. 2017	yhteensä
2017	108	-505	-726	111	150	84	-778
2018	606	-718	-1002	116	150	89	-759
2019	832	-861	-1219	115	150	88	-895
2020	1367	-844	-1189	77	0	88	-501
2021	1367	-844	-1189	0	0	84	-582

tilastolähteet: Tilastokeskus, verohallinto, Veronmaksajat ja OECD.

Kilpailukyky sopimus ilman mahdollisia dynaamisia vaikutuksia heikensi julkista taloutta vuosina 2017 – 2019 noin 700 – 900 miljoonaa euroa vuodessa vuoden 2016 lähtötason hinnoin ja tulotasolla. Sittemmin nämä tulonmenetykset pienenevät noin puoleen miljardiin euroon. Vaikutus on näin pienempi kuin vakuutettujen nettotuloihin. On huomattava, että yllä olevan taulukon uloin sarakke kuvaa koko julkiseen sektoriin syntyneitä alijäämiä. On sitten eri asia, miten julkiseen sektoriin kuuluvat valtio, kunnat ja sosiaaliturvarahastot tämän alijäämän kattavat.

Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, muu tuloverotuksen kevennys vuoden 2016 lähtötasolta heikensi julkista taloutta vielä lisää vajaalla miljardilla eurolla vuosina 2027 – 2019. Koronavuoden poikkeustoimet saivat aikaan jo yli 2 miljardin alijäämän. Vuonna 2021 tätä muuta verotuksen kevenemistä ei enää ollut.

Taulukko 8.2. Kilpailukyky sopimukseen kuuluvan verotuksen ja sosiaalivakuutusmaksujen muutoksen vaikutus julkisen sektorin nettotuloihin, miljoonaa euroa

	taulukon 7.2. sarake yhteensä (kaikki ansiotulon saajat)	työnantajan sosiaalivakuutusmaksut	Yhteensä
2017	-784	30	-754
2018	-816	-80	-896
2019	-602	-124	-726
2020	-425	-1819*	-2244
2021	31	86	117

*maksualennus koronapandemian vuoksi

9 Kilpailukyky sopimuksen vaikutus työvoimakustannuksiin

Kilpailukyky sopimuksen työvoimakustannuksia alentava vaikutus perustuu pitkälti työnantajan sosiaaliturvamaksujen alentamiseen. Niiden vaikutusta niin kuin palkkojen nollakorotustenkin vaikutusta vaimentaa yritysverojen kasvu. Työajan pidentämisen vaikutusta taas pienentää yritysverojen kasvun ohella se, että oletukseni mukaan pidennyksen kattavuus on yksityisellä sektorilla vain 57 prosenttia, kun se on naisvaltaisella julkisella sektorilla noin 70 prosenttia. Täysin kattavana työajan pidennys olisi lisännyt yksityisen sektorin työaika 1,5 prosenttia. Työajan pidennyksestä alettiin luopua 2020 ja vuonna 2021 työaika oli jo palautunut entiselleen.

Taulukko 9.1. Kilpailukyky sopimuksen vaikutus yksityisen sektorin työvoimakustannuksiin vuodesta 2016, %

	työnantajan sosiaaliturvamaksujen aleneminen	työajan pidennys	palkkojen nollakorotus vuonna 2017	yhteensä
2017	-1,48	-0,68	-0,80	-2,96
2018	-2,04	-0,68	-0,80	-3,52
2019	-2,48	-0,68	-0,80	-3,96
2020	-2,42	-0,34	-0,80	-3,56
2021	-2,42	0	-0,80	-3,22

Oheinen arvio ei juuri eroa valtiovarainministeriön 29.2.2016 tekemästä arviosta. Eri arviot eroavat toisistaan sen osalta, mitä on oletettu työajan pidentämisen kattavuudesta ja mikä merkitys on annettu sille, ettei palkkoja korotettu lainkaan vuonna 2017.

10 Kilpailukykykysymyksen vaikutus talouskasvuun, työllisyyteen ja inflaatioon

Yleensä kilpailukykykysymyksen on katsottu lisäävän työpaikkoja Suomessa. Arviot vaihtelevat vajaasta 10 000 työpaikasta yli 40 000 työpaikkaan. Etlan (Kauhanen ja Lehmus, 2019) mukaan kilpailukykykysymys lisääisi työpaikkoja 20 000 - 42 000 vuoteen 2022 mennessä. Yksin työajan pidennys, jonka katsottiin alentavan työvoimakustannuksia 1,5 prosenttia, lisääisi työllisyyttä 8 000 – 16 000 henkilöllä. Suurin piirtein samaan päätyi Etlan toinen arvio (Kaitila ym., 2018), jonka mukaan kilpailukykykysymys lisääisi työpaikkoja 15 – 25 000 vuoteen 2018 mennessä ja 23 000 – 42 000 viiden vuoden kuluessa. Nämä arviot ovat sopusoinnussa valtiovarainministeriön jo vuonna 2016 esittämän laskelman kanssa. Siinä uusia työpaikkojen syntyisi 35 000. Kilpailukykykysymyksen aikaansaamista työpaikoista on esitetty lukuisia muitakin arvioita, jotka yleensä ovat pienempiä kuin edellä raportoidut Etlan ja VM:n laskelmat. Talouspolitiikan arviointineuvosto on kahteen otteeseen - vuosien 2016 ja 2018 raporteissaan - kritisoinut Etlan ja VM:n arvioita siitä, että niissä on käytetty liian suuria arvoja työvoiman kysyntäjoustoille ja että kysyntä- ja tarjontavaikutukset on laskettu yhteen. Arviointineuvosto (2018) kiinnittää huomion myös siihen, etteivät Etlan laskelmat perustu empiiriseen tutkimukseen vaan mallisimulaatioihin. Nämä makrosimulaatiot on yleensä tehty DSGE-mallilla, jossa kysyntätekijöiden merkitys on vähäinen, mikä jo tekee näistä laskelmista kiistanalaisia. Empiiristä analyysia tosin hankaloittaa tässä yhteydessä se, ettei yhdessä maassa tapahtuneesta kertaluoteisesta tapahtumasta saa sellaista dataa, johon tilastollinen päättely voisi perustua.

Kilpailukykykysymyksen työllisyysvaikutuksia on arvioitu yleensä sen perusteella, paljonko tämä sopimus alentaa työvoimakustannuksia. Näissä arvioissa ei ole kiinnitetty huomiota siihen, että työvoimakustannusten alenema perustuu osin ilmaisen työajan – siis työpanoksen – lisäykseen. Paras mitta työpanokselle on työtunnit, parempi kuin työpaikat. Jos kikytytunnit otetaan kattavasti käyttöön – mikä ei pidä paikkansa – työtunti per työllinen kasvaisi 24 tunnilla vuodessa.

esimerkinomaisesti:

Oletetaan, että työn kysynnän palkkajousto on 0,4. Jos lähdetään lisäksi siitä, että kiky alensi työvoimakustannuksia 4 %, päästään siihen karkeaan arvioon, että kiky lisäsi työpanosta 1,6 %. Yksityisellä sektorilla, jossa tehtiin vuonna 2016 yhteensä 2515,4 miljoonaa työtuntia, tämä merkitsisi 40246 tuhatta lisätuntia ja noin 26 000 uutta työpaikkaa, kun keskimääräinen vuosityöaika oli 1559 tuntia. Tätä voidaan verrata siihen työtuntien lisäykseen, joka syntyi työajan ilmaisella pidentämisellä 24 tuntia vuodessa. Vuonna 2016 yksityisellä sektorilla oli 1613,4 tuhatta palkansaajaa. Jos työajan pidentäminen koski jokaista, työaika syntyi lisää 38 722 tuhatta tuntia. Näin ollen kilpailukyky sopimus synnytti vain (40246 – 38722 =) 1524 tuhatta sellaista lisätuntia, johon piti palkata uusia työntekijöitä. Työpaikkoja syntyisi tämän mukaan vain 977. Olen laskelmissani lähtenyt kuitenkin siitä, että yksityisellä sektorilla työaika pidennettiin vain 57 prosenttisesti. Tuolloin työvoimakustannukset laskisivat edellä oletettua 0,52 prosenttiyksikköä vähemmän, mutta taas ilmaisten tuntien kasvu jäisi 22940:een. Nettomääräisesti uusia työpaikkoja syntyisi vähän edellä arvioituna enemmän, vajaat 8000.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että vuonna 2016 Suomen työmarkkinatilanne ja koko taloustilanne oli sen verran heikko, että työvoiman kysyntään vaikuttavat tekijät olivat merkityksellisempiä kuin sen tarjontaan vaikuttavat tekijät. Näin ollen (katso Stiglitz, 2000) oli olemassa hyvät edellytykset sille, että kilpailukyky sopimuksen sosiaalivakuutusmaksujen muutokset jäisivät työntekijöiden maksettavaksi lisäten työllisyyttä. Työajan ilmainen pidennys kuitenkin laimensi tätä vaikutusta.

Bozio et al. (2019) esittivät, että työnantajan maksujen muutos voidaan siirtää työntekijöille tai kuluttajille. SAK:n laskelmassa arvioidaankin, että kilpailukyky sopimuksessa sovittu työvoimakustannusten aleneminen hidastaisi inflaatiota jopa 1,2 prosenttiyksikköä. Tämä olisikin keskeinen tekijä sille, miksi kilpailukyky sopimus ei heikennä palkansaajan ostovoimaa. Mutta vuonna 2016 inflaatio oli jo hidasta, nollan ja yhden prosentin välissä, ja Boveican et al. (2019) saamien tulosten mukaan juuri tuollaisissa oloissa työvoimakustannukset eivät mene hintoihin. Myös Church ja Akin (2017) ovat havainneet, etteivät työvoimakustannukset juuri selitä inflaatiota.

11 Oliko kilpailukyky sopimuksen teko optimaalista talouspolitiikkaa?

Kilpailukyky sopimuksen ydinajatus lienee se, että Suomen kustannustaso on liian korkea, jotta työllisyysaste ja työttömyysaste voisivat alentua. Talouspolitiikan arviointineuvoston 2018 raportin mukaan palkat olivat reilusti yli tasapainon ja niiden ollessa alaspäin jäykkiä ei tilanne kaiketi olisi korjaantunut ilman kilpailukyky sopimuksen kaltaista interventiota. Itse asiassa kilpailukyky sopimuksesta päätettäessä Suomessa elettiin vielä Nokian puhelintoimialan ja sitä riippuvaisten yritysten työpaikkojen häviämisen aikaa, jolloin lukuisia osaajia haki uutta työpaikkaa. Tutkimuskirjallisuuden valossa (katso esimerkiksi Brouillette et al. (2018) ja Hefke et al. (2013)) juuri tällaisissa olosuhteissa palkat joustavat myös alaspäin. Uuden työntekijän palkka ei riipu vanhan jo kadonneen työpaikan palkasta. Adamopouloksen et al. (2016) mukaan taantumassa palkat joustavat myös alaspäin. Tämä tulos on saatu Italian datalla. Edellisen valossa kilpailukyky sopimusta voidaan pitää melko ”järeänä aseena” tuon ajan tarpeisiin.

Kyse oli oikeastaan siitä, ettei luotettu siihen, että työmarkkinainstituutiot pitäisivät itse huolta siitä, että työvoimakustannusten taso on kohtuullinen, vaikka kilpailukyky sopimusta edeltävinä vuosina 2013 – 2016 työvoimakustannukset olivat nousseet Suomessa hitaammin kuin kilpailijamaissamme. Tässä kaiketi oli myös takana ajatus, että vaikka ay-liike katsoo eteenpäin ja voi maltillistaa vaatimuksiaan taloustilanteen mukaan, se ei ole kykenevä nopeisiin ja jyrkkiin muutoksiin. Palkathan eivät ole alaspäin joustavia suomalaisessa kollektiiviseen sopimiseen perustuvassa käytännössä (katso esimerkiksi Korkeamäki ja Uusitalo, 2009). On ilmeistä, että kilpailukyky sopimuksen tarvetta lisäsi se, että työnantajajärjestöt kyseenalaistivat Suomessa voimassa olleen kollektiivisen sopimisen mallin.

Vielä vuonna 2015 luonnosvaiheessa olleen kilpailukyky sopimuksen tavoitteena oli tuottavuuden 5 prosentin nosto. Sittemmin tuottavuus jäi taka-alalle eikä siitä juuri puhuttu. Sekin jäi pimentoon, että nimenomaan tuottavuuden notkahdus aikaansai Suomen nimellisten yksikkökustannusten nousun vuosina 2010 – 2015. Entä vaikuttiko kilpailukyky sopimus millään tavalla tuottavuuteen?

Kilpailukyky sopimukseen sisältynyt tavoite edistää paikallista sopimista mitä ilmeisimmin tähtää siihen, että palkat voivat joustaa myös alaspäin. Mutta tämä riippuu paljon siitä, miten paikallinen sopiminen toteutetaan. Messinan et al. (2019) saamien tulosten mukaan joustot alaspäin lisäävät

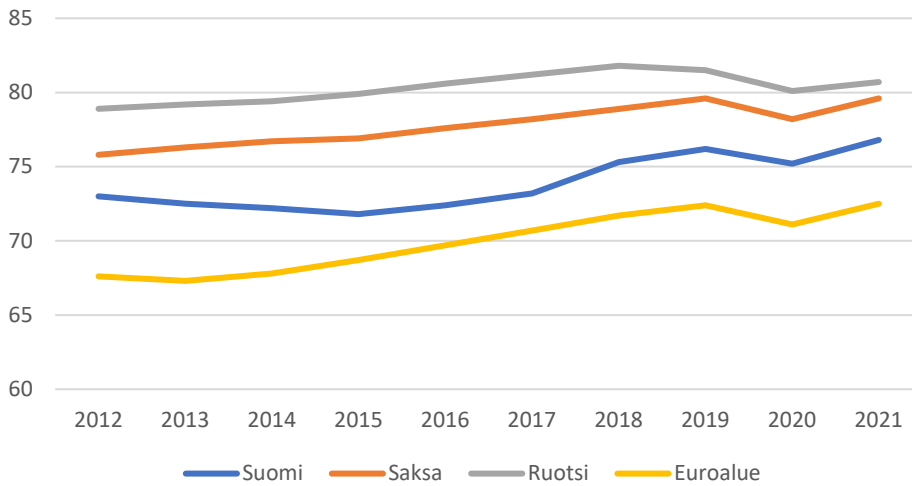
työllisyyttä, mutta taas heikentävät tuottavuutta. Tämän suora linkki kilpailukyky sopimukseen on tosin heiveröinen.

Kilpailukyky sopimusta voidaan pitää jonkinlaisena interventiona, jossa instituutioihin – ennen kaikkea ammattiliittoihin - nojautuva sopiminen korvattiin markkinamekanismilla. Mutta kun oikeita markkinoita ei ollut, Sipilän hallitus tavallaan saneli, miten markkinat olisivat vuoden 2016 taloudellisessa tilanteessa toimineet. Konkreettisesti tämä merkitsi matalampaa palkkaa, matalampia muita työvoimakustannuksia (sosiaalivakuutusmaksujen alennuksen muodossa) ja paikallisia joustoja. Edellä on analysoitu tämän vaikutuksia työllisyyteen. Mutta kirjallisuuden valossa voidaan sanoa myös jotain siitä, miten aidon markkinamekanismin ulottaminen työmarkkinoille vaikuttaa tuottavuuteen. Nojaan tässä Dale-Olsenin (2018) empiiriseen tutkimukseen ammattiliittojen vaikutuksesta palkkoihin ja tuottavuuteen. Dale-Olsenin mukaan ammattiliitot nostavat palkkoja, minkä vuoksi jotkut yritykset lopettavat toimintansa ja ylipäättänsä työvoimaa vähennetään. Mutta tilalle syntyy uusia ja entistä korkeamman tuottavuuden yrityksiä niin, että lopputuloksena tuottavuus nousee. Tämä ilmiö, jota on tutkittu empiirisesti melko vähän, tunnetaan luovana tuhona (katso Caballero ja Hammour, 1996). Taloustieteenkin piirissä ammattiliittojen vaikutuksista on esitetty hyvin erisuuntaisia arvioita. Mielestäni luovan tuhon dynamiikka ei kuitenkaan voi sivuuttaa, kun analysoidaan kilpailukyky sopimuksen vaikutusta tuottavuuteen. Jos tuottavuusvaikutuksia syntyy tuotantorakenteen uusiutumisen hidastumisen muodossa, kyse on pitkällä aikavälillä realisoituvasta negatiivisesta tuottavuusvaikutuksesta.

12 Viimeaikainen kehitys: kustannuskilpailukyky ja ostovoima.

Kansantalouden kehitystä on parin viimeisen vuoden aikana sävyttänyt palautuminen koronan poikkeusoloista sekä sota Ukrainassa ja sen aikaansaama energian kallistuminen. Vuonna 2022 talouskasvu oli euroalueella ja Suomessakin hidasta. Viime vuoden kahdella viimeisellä neljänneksellä Suomen bkt hidastui edellisestä neljänneksestä, mikä määritelmällisesti tarkoittaa sitä, että Suomi joutui taantumaan. Euroalueella bkt vielä kasvoi samaan aikaan jonkin verran. Suomen muuta euroaluetta heikompaa kasvua selittänee osin se, että Suomen tavaraviennin arvo Venäjälle supistui Tullin tilastojen mukaan viime vuonna 44 prosenttia samaan aikaan, kun koko vienti kasvoi hintojen noustessa runsaat 18 prosenttia.

Kuvio 12.1. Työllisyysaste, 20 – 64 -vuotiaat

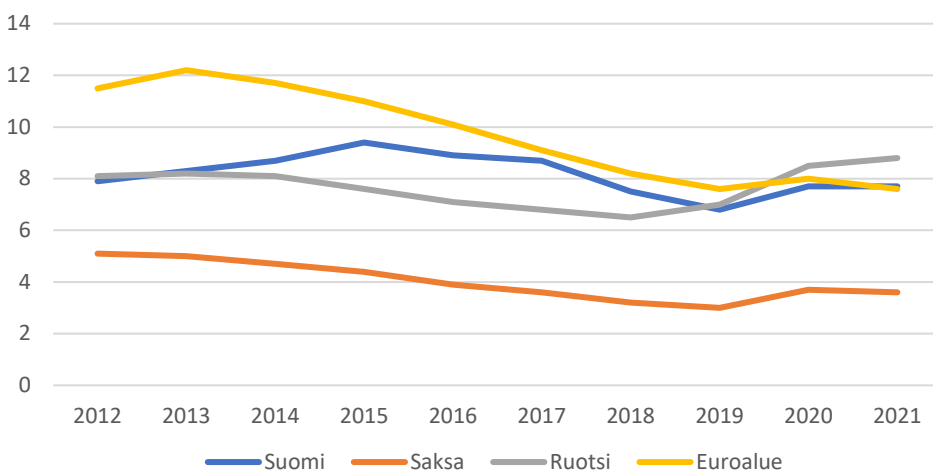

lähde: Eurostat.

Aivan viime vuosiin asti Suomen työmarkkinatilanne on kohentunut sekä työllisyys- että työttömyysasteen osalta. Yhä suurempi osa ikäluokasta kuuluu myös työvoimaan. Niinpä työvoimaosuus oli vuonna 2020 5 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2015.

Työllisyysaste on noussut Suomessa jonkin verran enemmän kuin vertailumaissamme. Sama koskee työttömyysastetta. Vuoden 2022 aikana työttömyysasteemme on jäänyt suurin piirtein edellisen vuoden tasolle. Työttömyysaste tosin laski euroalueella vuonna 2022 hitusen enemmän kuin Suomessa.

Kuvio 12.1. Työttömyysaste, 15 – 74 -vuotiaat

lähde: Eurostat.

Suomen työmarkkinakehityksen vertaaminen muihin maihin antaa mahdollisuuden mitä erilaisimpiin tulkintoihin. Suhteessa koko euroalueen kehitykseen työmarkkinoidemme kehitys ei ole ollut mitään poikkeuksellisen hyvää. Aika paljon riippuu siitä, minkälaisina vuosien 2012 – 2015 vaikeudet Suomessa nähdään. Jos korostetaan koko Nokia-sektorin romahduksen aikaansaamaa osaavan työvoiman työpaikan menetystä, voidaan työmarkkinatilanteen kohentumisen kuvastavan vain tämän työvoiman hakeutumista uusiin yrityksiin. Mutta jos taas ongelmiemme katsotaan heijastavan laajemmin liian korkeiden työvoimakustannusten vaikutusta, voidaan vuoden 2016 jälkeistä myönteistä kehitystä työmarkkinoilla pitää osin kilpailukykysovimuksen ansiona.

Kun tarkastellaan työmarkkinatilanteen kehittymistä vuodesta 2020 eteenpäin, on hyvä kiinnittää huomio myös siihen, että kilpailukykysovimuksessa sovitusta työajan pidentämisestä korvauksetta sekä julkisen sektorin työntekijöiden lomarahojen leikkauksesta päätettiin luopua vuoden 2020 aikana. Työllisyyden ja työttömyysasteen kehityksen perusteella ei tämän voida sanoa aikaansaaneen selvää käännettä heikompaan suuntaan. Se ei tosin ollut yllätys, kun otetaan huomioon, mitä tässä selvityksessä on aiemmin arvioitu työajan pidentämisen vaikutuksesta työpaikkojen syntyyn.

Työvoimakustannukset ovat nousseet Suomessa viime vuosina hitaammin kuin vertailumaissamme (euroalue, Saksa ja Ruotsi). Lähinnä kiihtyvä inflaatio nosti palkkoja ja työvoimakustannuksia vuonna 2022 aiempaa enemmän sekä Suomessa että euroalueella. On erikoista, kuinka samaa tahtia työmarkkinakehitys on parantunut molemmissa tarkastelukohteissa, vaikka euroalueella työvoimakustannukset ovat nousseet enemmän kuin Suomessa. Tämän vuoksi herää kysymys siitä, olisiko tässä vielä joitain muita selittäjiä kuin kustannuskehitys.

Tehdasteollisuuden ja koko talouden tuottavuus on kehittynyt suurin piirtein samaa tahtia kuin vertailumaissamme, mutta parina viime vuotena Suomen tuottavuuskehitys on ollut heikohkoa.

Suomen julkinen alijäämä jäänee tänä vuonna vain runsaaseen prosenttiin bkt:sta. Tässä suhteessa kehitys on ollut ennustettua parempaa. Melko yleisesti kuitenkin ennustetaan, että julkisen talouden alijäämä on tänä ja ensi vuonna yli 2 prosenttia bkt:sta. Julkiseen talouteen on muodostumassa piintynyt alijäämä, josta on vaikea päästä eroon edes hyvinä talousvuosina.

13 Sosiaaliturvamaksujen palauttamisen vaikutukset

Vakuutettujen sosiaaliturvamaksujen palautus vuoden 2022 tasolta vuoden 2016 tasolle alentaisi vakuutetun maksuja yhteensä 1,6775 prosenttiyksikköä (katso taulukko 4.4.). Työeläkemaksut alenisivat 1,2 prosenttiyksikköä. Työttömyysvakuutusmaksu alenisi 0,6375 prosenttiyksikköä, jos vuoden 2016 jako-osuus palautettaisiin. Työntekijän sairausvakuutuksen päivärahamaksu alenisi 0,63 prosenttiyksikköä ja taas sairaanhoitomaksu nousisi 0,79 prosenttiyksikköä. Näitä lukuja sekä työntekijöiden palkkasummaa vuonna 2021 käyttäen olen arvioinut euromääräiset tulovaikutukset.

Sosiaaliturvamaksujen palautuksen vaikutusta tuloverokertymään on arvioitu samalla tapaa kuin edellä sosiaalivakuutusmaksujen nousun vaikutuksia. Arvio perustuu keskituloisen veroprosentin muutokseen vuonna 2021 ja tämä muutos on suhteutettu aiempiin mikrosimulaatiomallilla saatuihin vaikutuksiin. Arvio on likimääräinen, mutta heittoa tuskin tulee muutamaa miljoonaa enempää.

Taulukko 13.1. Sosiaaliturvamaksujen palautus kilpailukyky sopimuksen mukaisesta vuoden 2021 tasosta, vaikutus palkansaajien tuloihin vuoden 2021 hinnoin ja tulotasolla

Vakuutettujen sosiaaliturvamaksujen alennus yhteensä, %-yksikköä	1,6775
tuloverotuksen kiristymisen, miljoonaa euroa	-975
sosiaaliturvamaksujen alennuksen vaikutus vakuutettujen tuloihin, miljoonaa euroa	1644
nettovaikutus vakuutettujen tuloihin, miljoonaa euroa	669

Sosiaalivakuutusmaksujen palautus vuoden 2016 tasolle lisäisi työntekijöiden tuloja 1 644 miljoonaa euroa. Verotus kiristyisi vajaalla miljardilla eurolla niin, että nettovaikutus olisi vajaat 700 miljoonaa euroa.

Sosiaalivakuutusmaksujen palautus vuoden 2021 tasosta nostaisi työntekijöiden keskimääräisiä maksuja yhteensä 2,4175 prosenttiyksikköä (katso taulukko 4.5.). Tämä lisäisi julkisen sektorin tuloja vuoden 2021 palkkasumman perusteella 1487 miljoonaa euroa. Yritysveroprosentti liudentaisi tämän vaikutuksen 1189 miljoonaan euroon.

Taulukko 13.2. Sosiaaliturvamaksujen palautuksen vaikutus julkisen sektorin nettotuloihin vuoden 2021 lähtötasolta, miljoonaa euroa

tuloveroprosentin nousu	975
vakuutetun maksujen lasku	-1644
työnantajamaksujen nousu	1189
yhteensä	723

Julkista taloutta sosiaaliturvamaksujen palautus vuoden 2016 tasolle ja maksuperusteisiin vahvistaisi 723 miljoonalla eurolla. Tätä summaa pienentää muun muassa se, että sairaanhoitomaksut olivat jo nousseet vuosien 2017 – 2019 matalista arvioista vuosina 2020 ja 2021.

Kun arvioidaan sosiaaliturvamaksujen mahdollista palautusta esimerkiksi vuosina 2024 - 2025, pitää ottaa huomioon kansantaloudellinen tilanne ja se, miten se eroaa vuosista 2015 – 2016, jolloin kilpailukykysojimus toteutettiin.

Seuraavat seikat perustelevat sosiaaliturvamaksujen palautusta, joka nostaisi työvoimakustannuksia pari prosenttia:

- Työvoimakustannuksemme ovat jatkuvasti alentuneet suhteessa kilpailijamaihimme, mikä tekee tilaa sosiaaliturvamaksujen palautukselle.
- Työllisyysasteen nostamisessa työvoimakustannusten aleneminen ei ole enää niin merkityksellistä kuin vuonna 2016. Nyt korostuvat työn kysynnän edistämisen sijaan työkäisten kannustaminen työmarkkinoille ja heidän pitäminen työkuuntoisena. Niin ikään hoivahenkilökunnan ja osaajien houkuttelevminen ulkomailta Suomeen on tärkeää. Tässäkin hyvä palkka on merkityksellinen.
- Sosiaaliturvamaksujen palautus vahvistaisi julkista taloutta lähes miljardilla eurolla, mikä on tarpeen alijäämäiselle julkiselle sektorille.

Julkisen sektorin rahoitusaseman parantaminen aikaansaisi resursseja, joilla voitaisiin vahvistaa Suomen suhteellisen heikosti kehittyneitä tuottavuutta muun muassa panostamalla heikonlaisesti resursoituun koulutukseen. Tunnetusti myös soteuudistuksen toteuttamista rasittaa niukka rahoitus.

Sitä, että kilpailukyky sopimuksen toteutus ei taannoin johtanut kompensoiviin palkankorotuksiin, selittää osin se, että muun tuloverotuksen keveneminen kompensoi maksujen nostoa. Maksujen palautuksen kohdalla muulla tuloverotuksella ei taas voi nähdä olevan suurta merkitystä. Niinpä palkansaajien nettotulot kasvaisivat reippaanlaisesti. Mutta kokonaistalouden ja työmarkkinoiden tila on parantunut vuodesta 2016. Se on vahvistanut työntekijöiden neuvotteluasemaa sekä yksilötasolla että kollektiivisesti. Tämän vuoksi sotemaksujen palautus tuskin alentaisi palkkoja tai palkkavaatimuksia samassa suhteessa kuin työntekijöiden maksurasitus alenee.

14 Kuinka sosiaaliturvamaksut jakautuvat työnantajien ja palkansaajien välillä verrokkimaissa?

Tässä luvussa verrataan sosiaaliturvamaksujen jakautumista työnantajien ja työntekijöiden kesken Suomessa ja Suomen keskeisissä verrokkimaissa: Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Saksassa. Vertailuun valitut kolme Pohjoismaata edustavat samankaltaista pohjoismaista 'sosiaalidemokraattista' hyvinvointivaltiomallia kuin Suomi. Ominaista tälle mallille on sosiaaliturvan korkea universalismi, melko anteliaat sosiaalietuudet, ilmaiset tai voimakkaasti subventoidut sosiaalipalvelut kaikille, ja verotuksen vahva rooli sosiaaliturvamenojen rahoituksessa (Kangas ja Kalliomaa-Puha, 2019). Saksa puolestaan edustaa mallia, jossa taloudellisesti aktiivisen väestön sosiaaliturva on järjestetty (bismarckilaisen) pakollisen vakuutusturvan puitteissa (Tanninen, 2008). Sosiaaliturvamaksujen merkitys sosiaaliturvan rahoittamisessa on selvästi suurempi kuin pohjoismaisessa mallissa. Lisäksi tarkastellaan lyhyesti aiempaa tutkimuskirjallisuutta liittyen sosiaaliturvamaksujen taloudelliseen kohtaantoon, joka on eri asia kuin maksujen hallinnollinen kohtaanto.

14.1 Sosiaaliturvamaksujen ominaispiirteet

Sosiaaliturvamaksut otettiin aikoinaan käyttöön hyvinvointivaltion erilaisten etuuksien (kuten eläkkeet, työttömyysturva, sairauspäiväraha) rahoittamiseksi (Goudswaard and Caminada, 2016). Sosiaaliturvamaksut muodostavatkin suuren osan kokonaisverotusta OECD-maissa (26,6 % vuonna 2020) ja vielä suuremman osan EU-maissa (EU24-maat 31,5 % vuonna 2020).

Barrin (1992) mukaan hyvinvointivaltion kolme päätehtävää ovat uudelleenjako, ml. köyhyyden lieventäminen, yksilöiden suojaaminen erilaisia riskejä vastaan sekä elinkaaren yli tapahtuva tulontasaus. Sosiaaliturvamaksut liittyvät hyvinvointivaltion sosiaalivakuutustehtävään ja tulontasaukseen yli elinkaaren. Sosiaaliturvamaksut ovat yli ajan kehittyneet veroiksi (payroll taxes), joilla on seuraavat ominaispiirteet: (i) veropohjan muodostavat työtulot, eivätkä kaikki tulot, (ii) maksuprosentit ovat kaikille samat, ts. sosiaaliturvamaksun prosentuaalinen määrä on sama riippumatta työtulojen suuruudesta, (iii) sosiaaliturvamaksut jaetaan työnantajien ja palkansaajien kesken, (iv) sosiaaliturvaetuuksien määrä on yhteydessä maksettujen sosiaaliturvamaksujen suuruuteen. (Goudswaard and Caminada, 2016).

Myös Suoniemi ym. (2003) tuovat esille, että vaikka arkikeskustelussa sosiaalivakuutusmaksuja ja veroja pidetään usein tyystin eri asioina, näin ei välttämättä ole. Mitä enemmän maksut ja etuisuudet eroavat toisistaan, sitä enemmän sosiaalivakuutus on uudelleenjakavan verojärjestelmän kaltainen. Veroja voidaan kerätä usealla eri tavalla ja myös samasta tulolähteestä useaan kertaan. Samoin ne voidaan liittää etuisuuksiin eri tavoin. Vero voi olla korvamerkitty. Vero voidaan kerätä myös sosiaalivakuutusmaksuna, joka tarjoaa tulevaisuudessa oikeuden tiettyihin etuisuuksiin. Lisäksi yksityisen eläkejärjestelmän pakollinen (vakuutus)maksu voidaan tulkita verona. (Suoniemi ym., 2003).

Taulukossa 14.1 on esitetty sosiaalivakuutusjärjestelmän rahoitustavat ja institutionaaliset rakenteet Atkinsonin (2002) esittämän luokittelun ja Suoniemi ym. (2003, 55) siitä muokkaamien typologioiden mukaan. Sosiaalivakuutukseen liittyen on kolme mahdollista kytkentää. Julkisen sektorin instituutio voi tarjota sosiaalivakuutuksen suoraan. Sosiaalivakuutuksen voi tarjota jokin voittoa tavoittelematon organisaatio, esimerkiksi ammattiliitto työttömyysvakuutuksen osalta. Se voidaan tarjota myös yksityisesti, esimerkiksi yksityisten vakuutuslaitosten toimesta, kunhan valtiolta on määrännyt maksun pakolliseksi.

Taulukko 14.1. Sosiaalivakuutusjärjestelmän rahoitustavat

Rahoitustapa	Rahoituksen ja etujen yhteys	Politiikkavaihtoehdot
Yleinen vero	Ei yhteyttä	
Korvamerkitty vero/maksu	Ei yhteyttä yksilötasolla	Yhteys maksutuottojen ja kokonaismenojen välillä
Sosiaalivakuutusmaksu: julkinen instituutio	Yhteys yksilötasolla: yksilöllä oikeus etuisuuteen ja etuustaso joko aktuaarinen tai uudelleenjakava	Hallinnoijana: työnantaja/työntekijät; ulkoistaminen
Sosiaalivakuutusmaksu: ammattiliitot tai voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	Yhteys yksilötasolla: etuustaso aktuaarinen tai uudelleenjakava	Sääntely
Pakolliset maksut: yksityinen tuotanto	Yhteys yksilötasolla: aktuaarinen	Sääntely; Kytkeä julkisen sektorin muihin järjestelmiin: valintamahdollisuus yksityisen ja julkisen/muiden ohjelmien välillä
Vapaaehtoiset maksut: yksityinen tarjonta	Yhteys yksilötasolla: aktuaarinen	(Sääntely)

Lähde: Suoniemi ym. 2003, 55.

14.2 Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen työnantajien ja työntekijöiden kesken Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Saksassa

Tässä alaluvussa tarkastellaan kuvailevien tilastotietojen avulla sosiaaliturvamaksujen¹ jakautumista työnantajien ja palkansaajien kesken Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Saksassa. Kunkin maksettavan sosiaaliturvamaksun osalta käydään läpi työnantajan ja vakuutettujen (palkansaajan ja yrittäjien) maksuprosentit, miten maksu määräytyy, mikä osuus ko. sosiaaliturvaetuudesta rahoitetaan työnantajan ja vakuutettujen sosiaaliturvamaksuilla sekä mitä muita rahoituslähteitä ko. sosiaaliturvaetuuden rahoittamiseen käytetään kuten verotulot.

¹ Tässä luvussa terminä käytetään pääasiassa sosiaaliturvamaksu. Raportin aiemmissa luvuissa samaa asiaa tarkoittavana terminä on käytetty sosiaalivakuutusmaksua. Esimerkiksi suomalaisessa lainsäädännössä on käytetty termiä sosiaaliturvamaksu (mm. *Työnantajan sosiaaliturvamaksusta annettu laki*).

Sosiaaliturvamaksujen osuus BKT:sta ja osuutena kaikista verotuloista

Ennen siirtymistä yksityiskohtaisempaan sosiaaliturvamaksujen tarkasteluun, katsotaan ensin maksettuja sosiaaliturvamaksuja suhteutettuna kunkin maan BKT:hen ja osuutena kaikista verotuloista vertailuun valituissa maissa sekä lisäksi OECD-maissa ja EU24-maissa keskimäärin (taulukko 14.2). Sosiaaliturvamaksujen osuus BKT:sta oli OECD-maissa keskimäärin 9,2 prosenttia vuonna 2020. EU24-maissa vastaava osuus oli tätä suurempi, keskimäärin 11,7 prosenttia BKT:sta. Suomessa ja Norjassa sosiaaliturvamaksujen osuus (11,5 % ja 11,1 %) oli lähellä EU24-maiden keskimääräistä osuutta (11,7 %). Verrokkimaista suurin maksujen osuus oli Saksassa (15,0 %) ja selvästi pienin Tanskassa (0,06 %), jossa ei juuri lainkaan kerätä sosiaaliturvamaksuja.

Sosiaaliturvamaksujen osuus kaikista verotuloista on ollut merkittävä kaikissa muissa verrokki-maissa paitsi Tanskassa, jossa niiden osuus verotuloista oli vuonna 2020 vain 0,1 prosenttia. Sosiaaliturvamaksujen merkitys verotulojen lähteenä oli suurin Saksassa, jossa niiden osuus kaikista verotuloista oli liki 40 prosenttia. Norjassa (28,8 %) ja Suomessa (27,4 %) osuus jää hieman EU24-maiden keskimääräisestä osuudesta (31,5 %), mutta on korkeampi kuin OECD-maissa keskimäärin (26,6 %). Ruotsissa sosiaaliturvamaksut kattoivat reilun viidenneksen (21,3 %) kaikista verotuloista vuonna 2020.

Taulukko 14.2. Sosiaaliturvamaksut, 2000-2020

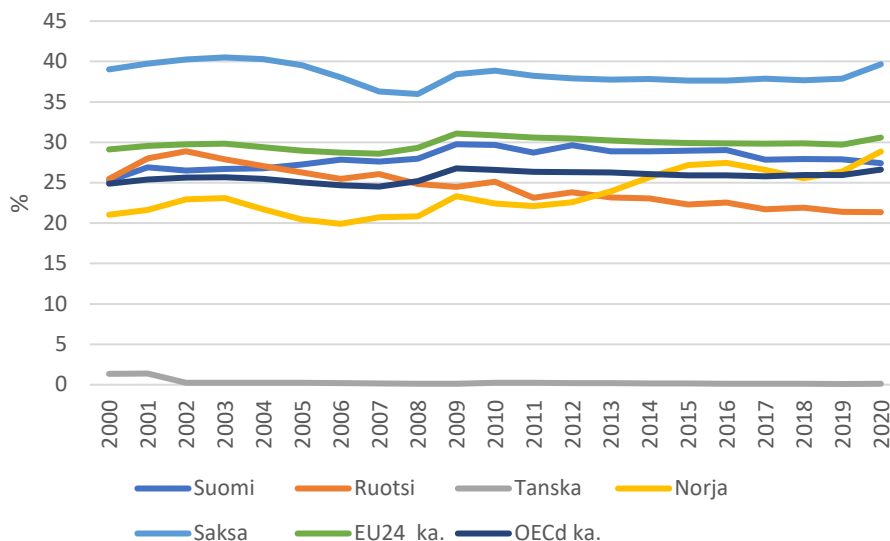
	Osuutena BKT:sta, %				Osuutena kaikista verotuloista, %			
	2000	2010	2016	2020	2000	2010	2016	2020
Suomi	15,6	12,0	12,7	11,5	25,2	29,7	29,0	27,4
Ruotsi	12,7	10,8	9,9	9,0	25,5	25,1	22,5	21,3
Tanska	0,6	0,1	0,06	0,06	1,36	0,22	0,12	0,12
Norja	8,8	9,4	10,6	11,1	21,0	22,4	27,4	28,8
Saksa	14,2	13,8	14,2	15,0	39,0	38,9	37,6	39,6
OECD ka.	8,4	8,6	8,9	9,2	24,9	26,6	25,9	26,6
EU24 ka.	10,97	11,1	11,3	11,7	30,0	31,6	30,8	31,5

Lähde: OECD Revenue Statistics, omat laskelmat EU24 keskiarvon osalta. EU24: Itävalta, Belgia, Tsekki, Tanska, Viro, Suomi, Ranska, Saksa, Kreikka, Unkari, Irlanti, Italia, Latvia, Liettua, Luxemburg, Alankomaat, Norja, Puola, Portugali, Slovakia, Slovenia, Espanja, Ruotsi, Iso-Britannia.

Kuvio 14.1 esittää, kuinka sosiaaliturvamaksujen osuus kaikista verotuloista on kehittynyt verrokki-maissa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Kuvioista havaitaan, että suurimmat muutokset

Suomen verrokkimaista tarkastelujakson aikana ovat tapahtuneet Ruotsissa ja Norjassa. Ruotsissa sosiaaliturvamaksujen osuudessa on ollut laskeva trendi 2000-luvun alkupuolelta lähtien. Osuus on laskenut 2000-luvun alun tasosta vajaalla kahdeksalla prosenttiyksiköllä. Norjassa puolestaan havaitaan osuudessa selvä nouseva trendi. Kun osuus oli noin 21 prosenttia vuonna 2000, oli osuus vuonna 2020 liki 29 prosenttia. Saksassa sosiaaliturvamaksujen osuus on ollut koko tarkastelujakson suurin kaikista verrokkimaista. Siellä osuus on pysytellyt vajaassa 40 prosentissa lukuun ottamatta finanssikriisin aikaa. Suomessa sosiaaliturvamaksujen osuus on ollut lähellä EU24-maiden keskimääräistä osuutta 2010-luvulla ja suurempi kuin kolmessa muussa Pohjoismaassa².

Kuvio 14.1. Sosiaaliturvamaksujen osuus kaikista verotuloista, 2000-2020, %

Lähde: OECD Revenue Statistics, omat laskelmat EU24 keskiarvon osalta. EU24: Itävalta, Belgia, Tšekki, Tanska, Viro, Suomi, Ranska, Saksa, Kreikka, Unkari, Irlanti, Italia, Latvia, Liettua, Luxemburg, Alankomaat, Norja, Puola, Portugali, Slovakia, Slovenia, Espanja, Ruotsi, Iso-Britannia

Sosiaaliturvan rahoitus eri lähteistä

Maiden välillä on myös vaihtelua siinä, kuinka suuri osuus sosiaaliturvasta rahoitetaan työnantajien ja vakuutettujen sosiaaliturvamaksuilla, julkisyhteisöjen (valtio ja kunnat) kautta ohjautuvalla verorahoituksella sekä muista lähteistä saatavilla tuotoilla (taulukko 14.3). Verrokkimaista

² Norjassa sosiaaliturvamaksujen osuus nousi Suomea suuremmaksi v.2020.

sosiaaliturvamaksuilla rahoitettava osuus sosiaaliturvasta on ollut suurin Saksassa, jossa niillä rahoitettiin 64,2 prosenttia menoista vuonna 2020. Sosiaaliturvamaksuilla katettava osuus sosiaaliturvamenoista on Saksassa pysytellyt koko tarkasteluajanjakson ajan yli puolessa sosiaaliturvamenoista. Suomessa sosiaaliturvamaksuilla rahoitettiin noin 44 prosenttia (44,2 %) sosiaaliturvasta vuonna 2020. Norjassa vastaava osuus 42,1 prosenttia ja Ruotsissa 46,1 prosenttia. Tanska poikkeaa muista vertailumaista siinä, että siellä sosiaaliturvamaksuilla rahoitettiin vain noin viidennes sosiaalimennoista. Sekä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa sosiaaliturvamenoilla katettu osuus on laskenut tarkasteluajanjaksolla. Saksassa ja Norjassa vastaavaa trendiä ei havaita.

Saksaa lukuun ottamatta sosiaaliturvamenoista yli puolet sosiaaliturvamenoista rahoitettiin kaikissa verrokkimaissa julkisen sektorin (valtio ja kunnat) verorahoituksella vuonna 2020. Tyypillisesti Pohjoismaissa julkisin verovaroin rahoitettava osuus sosiaaliturvamenoista on ollut suurempi kuin useimmissa EU-maissa (Kangas ja Kalliomaa-Puha, 2019). Saksassa valtion ja kuntien rahoitusosuus oli reilu kolmannes (34,2 %). Muista lähteistä tuleva rahoitusosuus on kaikissa vertailumaissa selvästi pienin. Suomessa tämä osuus kertoo sosiaaliturvarahastojen tuotoilla rahoitetusta osuudesta, joka oli 4,6 prosenttia vuonna 2020. Suomen verrokkimaissa muiden lähteiden osuus oli selvästi Suomea pienempi tarkastelujakson viimeisenä vuotena.

Taulukko 14.3. Sosiaalimenojen rahoitus – sosiaaliturvamaksujen, yleisten verotulojen ja muiden lähteiden osuudet, 2000-2020, %

	Sosiaaliturvamaksut				Julkinen sektori				Muu lähteet			
	2000	2010	2016	2020	2000	2010	2016	2020	2000	2010	2016	2020
Suomi	49,9	47,8	47,2	44,1	42,8	46,1	47,8	51,8	7,2	6,0	5,0	4,6
Ruotsi	51,1	48,6	47,0	46,1	44,4	49,3	50,7	52,3	4,5	2,1	2,2	1,6
Tanska	29,4	19,5	16,5	20,4	63,8	76,3	77,5	78,0	6,7	4,1	5,9	1,6
Norja	38,4	43,9	43,8	42,1	60,5	56,0	56,1	57,8	1,1	0,04	0,05	0,02
Saksa	65,9	62,6	64,8	64,2	31,8	35,6	33,5	34,2	2,3	1,8	1,7	1,5
EU24 ka.	59,4	54,4	56,5	53,1	36,1	40,4	39,5	43,9	4,4	5,2	4,0	3,0

Lähde: ESSPROSS tietokanta. EU24 keskiarvon osalta. EU24: Itävalta, Belgia, Tseki, Tanska, Viro, Suomi, Ranska, Saksa, Kreikka, Unkari, Irlanti, Italia, Latvia, Liettua, Luxemburg, Alankomaat, Norja, Puola, Portugali, Slovakia, Slovenia, Espanja, Ruotsi, Iso-Britannia.

Suomessa työnantajien ja vakuutettujen sosiaaliturvamaksuilla rahoitetaan ansiosidonnaisen sosiaalivakuutuksen kustannuksia. Työnantajan sosiaalivakuutusmaksuja ovat työeläkemaksu, sairausvakuutusmaksu, työttömyysvakuutusmaksu, ja tapaturmavakuutusmaksu. Vakuutetun sosiaalivakuutusmaksuja ovat työeläkemaksu, sairausvakuutusmaksu ja työttömyysvakuutusmaksu.

Valtio rahoittaa kaikkia sosiaalimenojen kohderyhmiä, mutta erityisesti kolmea ryhmää: perhe ja lapset, työttömät ja vanhukset (Hiilamo ym., 2012, 28). Kuntien rahoituksesta puolet menee terveydenhuoltoon ja loput lähinnä lapsiperheiden sekä vanhusten ja vammaisten palveluihin. Suomessa sosiaaliturvajärjestelmässä myös rahastoidaan maksuja tulevien menojen varalta. Esimerkiksi työeläkejärjestelmässä on sijoitusvaroja tulevien eläkemenojen varalta. (em., 2012, 28-29).

Palmen ja Heapin (2019) mukaan Ruotsissa sosiaaliturvan rahoituksen jakautuminen noudattaa tiettyä logiikkaa. Universaalit etuudet kuten lapsilisät ja takuueläke maksetaan verovaroista. Sosiaalivakuutustyyppiset etuudet rahoitetaan työnantajien sosiaaliturvamaksuilla. Eläke-etuuksien osalta rahoitukseen osallistuvat myös vakuutetut itse. Sosiaali- ja terveyspalvelut rahoitetaan kuntien verotuloilla täydennettynä valtionavustuksilla sekä käyttäjämaksuilla.

Norjassa asuvat ovat pakollisesti vakuutettuja kansallisessa vakuutusohjelmassa (National Insurance Scheme). Tästä vakuutusohjelmasta rahoitetaan suurin osa erilaisista etuuksista kuten liittyen vanhuuteen, sairauteen ja terveyteen, työttömyyteen ja työtapaturmiin (ks. tarkemmin Norwegian Ministry of Labour and Social Inclusion, 2022). Kansallinen vakuutusohjelma rahoitetaan työnantajilta ja vakuutetuilta (palkansaajat ja yrittäjät) kerätyillä sosiaaliturvamaksuilla sekä valtion rahoitusosuudella. Norjan parlamentti päättää sosiaaliturvamaksujen maksuprosenteista ja valtion rahoitusosuudesta vuosittain. (Norwegian Ministry of Labour and Social Inclusion, 2022)

Tanska poikkeaa muista vertailumaista kaikkein eniten sosiaaliturvamenojen rahoituksen rakenteeltaan³. Tanskassa sosiaalimenot rahoitetaan pääsääntöisesti yleisillä verotuotoilla (Kvist, 2019). Kvistin (2019) mukaan lisäeläke (*Arbejdsmarkedets Tillægspension, ATP*), josta maksetaan etuuksia

³ Tässä raportissa käsitellään julkisesti tuotetun sosiaaliturvan rahoitusta ja siihen liittyviä sosiaaliturvamaksuja. Verrokkimaista esimerkiksi Tanskassa yksityiset eläkevakuutukset ovat kasvattaneet suosiotaan ja yksityisten vakuutusten rooli on suurin Tanskassa liittyen eläkkeisiin (ks. tarkemmin Kvist, 2019). Raportissa hyödynnetyissä ESSPROSS-tilastotiedoista puuttuvat yksityisen sosiaalivakuutuksen rahoitukseen liittyvät sosiaaliturvamaksut.

könttäsuumana työkyvyttömyyden ja vanhuuden kohdatessa, rahoitetaan sosiaaliturvamaksuilla (2/3 työnantajat, 1/3 työntekijät) ja kuukausittainen maksu on €38 (v.2019). Lisäksi ansiosidonnainen työttömyysturva maksetaan sekä sosiaaliturvamaksuilla että veroilla. Ansiosidonnaisen työttömyysturvan edellytyksenä on työttömyyskassaan kuuluminen, ja kassoihin kuuluvat palkansaajat maksavat pakollisia maksuja, jonka suuruus vaihtelee työttömyyskassasta riippuen ja sen mukaan, minkälaisen vakuutuksen (mm. koko-aika, osa-aika) palkansaaja valitsee.

Saksa on Korven ja Palmen (1998) sosiaaliturvamalliluokittelussa katsottu kuuluvan korporatiiviseen malliin, jossa taloudellisesti aktiivisen väestön sosiaaliturva on järjestetty (bismarckilaisen) pakollisen vakuutusturvan puitteissa. Saksan sosiaaliturvajärjestelmässä korostuu sen vakuutusluontoisuus. Siksi myös sosiaaliturvan rahoituksessa sosiaaliturvamaksujen osuus on merkittävä. Julkisten verovarojen rooli on toimia sosiaaliturvarahoituksen täydentäjänä, erityisesti koskien 'ei-vakuutusluontoisia' etuuksia (non-insurance benefits) (ks. tarkemmin Gerlinger et al., 2019). Saksassa tehdyillä reformeilla (ns. Hartz reforms) on ollut esimerkiksi vaikutusta siihen, että työttömyysetuudet rahoitetaan nykyisin pääasiassa verovaroin eikä sosiaaliturvamaksuilla (em., 2019, 9).

Työnantajien ja vakuutettujen sosiaaliturvamaksut

Taulukko 14.4 kuvaa yksityiskohtaisemmin työnantajien ja vakuutettujen lakisääteisiä sosiaaliturvamaksuja sosiaalietuuden kohderyhmän mukaan verrokkimaissa vuonna 2022/2023. Ei-lakisääteiset maksut on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Norja poikkeaa muista vertailumaista siinä, että siellä sosiaaliturvamaksuilla rahoitetaan osa kansallista sosiaaliturvaa (National Insurance Scheme), mutta maksuja ei ole jyvitetty etuuden tyyppin mukaan.

Kaikissa vertailumaissa pl. Tanska sosiaaliturvamaksut määräytyvät prosenttiosuutena bruttopalkkatuloista/bruttoyrittäjätuloista. Kaikissa maissa sosiaaliturvamaksun prosentuaalinen määrä on myös sama riippumatta työtulojen suuruudesta. Suomessa sairausvakuutusmaksut vahvistetaan vuosittain asetuksella ja työttömyysvakuutusmaksut vahvistetaan vuosittain lailla (THL, 2022). Myös Norjassa parlamentti vahvistaa sosiaaliturvamaksuprosenttien suuruuden vuosittain.

Etuustyyppistä riippuen verrokkimaissa on vaihtelevasti käytössä myös sääntöjä, joiden mukaan tietyn rajan alle jäävistä palkkatuloista sosiaaliturvamaksuja ei tarvitse maksaa tai maksuprosentti on

alhaisempi. Toisaalta käytössä on myös sääntöjä, joiden mukaan tietyn rajan ylittävistä tuloista maksuja ei enää peritä. Esimerkiksi Saksassa pakollisen sairausvakuutusmaksun ja pitkäaikaisen hoivan sosiaaliturvamaksun katto on 59 850 euron palkkatulot vuodessa (v. 2023). Suomessa palkansaajan sairausvakuutuksen maksuprosentti on 0 %, jos henkilön palkka- ja työtulon yhteismäärä jää alle 15 703 euroa. Norjassa palkansaaja ei maksa sosiaaliturvamaksuja (national insurance contributions), jos vuotuiset palkkatulot ovat alle NOK 69650. Sääntönä on myös, että palkansaajan maksut eivät koskaan saa ylittää 25 prosenttia tuloista, joka ylittää NOK 69650. Norja poikkeaa vertailumaista siinä suhteessa, että työnantajamaksujen suuruus vaihtelee alueen mukaan: harvaanasutuilla alueilla maksu on matalampi ja tiheään asutuilla alueilla korkeampi (maksuprosentin vaihteluväli: 0 % - 14,1 %).

Taulukosta käy ilmi, että työnantajat maksavat Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa selvästi enemmän sosiaaliturvamaksuja kuin palkansaajat tai yrittäjät. Työnantajien lakisääteisten sosiaaliturvamaksujen maksuprosentti on verrokkimaista suurin Ruotsissa (31,42 %) ja toiseksi suurin Suomessa (21,7 %). Suomen jälkeen seuraavana on Saksa (19,425 %) ja sitten Norja (14,10 %). Tanska poikkeaa eniten muista verrokkimaista siinä, että Tanskassa lakisääteinen sosiaaliturva rahoitetaan pääosin julkisen sektorin keräämillä verotuloilla, ja vain hyvin pieneltä osin sosiaaliturvamaksuilla.

Saksassa sosiaaliturvamaksut jakautuvat tasan työnantajien ja palkansaajien kesken ja maksuprosentit ovat yhtä suuret kaikissa etuustyypeissä. Siksi Saksassa palkansaajien pakollisten sosiaalivakuutusmaksujen maksuprosentti, 19,425 prosenttia, on selvästi verrokkimaiden suurin. Suomessa palkansaajat maksavat palkastaan suuremman osuuden (9,25 %) sosiaaliturvamaksuja kuin kolmessa muussa Pohjoismaassa. Ruotsissa palkansaajien maksuprosentti vuonna 2022 on seitsemän prosenttia ja se koskee pelkästään työeläkevakuutusmaksua. Norjassa (7,9 %) palkansaajan kokonaismaksuprosentti on hieman suurempi kuin Ruotsissa.

Saksassa yrittäjien ei tarvitse maksaa lakisääteisiä pakollisia sosiaaliturvamaksuja. Suomessa yrittäjien sosiaaliturvamaksuprosentti vuonna 2023 on 26,2 prosenttia. Ruotsissa (v. 2022) yrittäjien maksuprosentti on 28,97 prosenttia ja Norjassa 11,1 prosenttia.

Suurin osa työnantajien ja palkansaajien maksamista sosiaaliturvamaksuista vertailumaissa on eläkevakuutusmaksuja, vaikka niiden osuus vaihtelee maiden välillä. Suomessa työnantajien

maksamista maksuista eläkemaksujen osuus on yli 80 prosenttia (82,2 %) ja palkansaajien maksuista noin 77 prosenttia. Ruotsissa vastaavat osuudet ovat 32,5 % ja 100 %, ja Saksassa 47,8 % ja 47,8 %.

Taulukko 14.4. Sosiaaliturvamaksut sosiaalietuuden tyyppin mukaan verrokkimaissa vuonna 2022/2023

	Vanhuus	Sairaus ja terveys	Tapaturma	Työttömyys	Perhe	Muu	Yhteensä
Suomi							
Työnantajat	17,4	1,53	0,70	0,52, 2,06	-	-	21,17
Vakuutetut:							
Palkansaajat	7,15	0,60	-	1,50	-	-	9,25
Yrittäjät	24,10	0,60	-	1,50	-	-	26,20
Ruotsi							
Työnantajat	10,21	3,55	0,20	2,64	2,60	11,62	31,42
Vakuutetut:							
Palkansaajat	7,0	-	-	-	-	-	7,00
Yrittäjät	-	-	-	-	-	-	28,97
Tanska							
Työnantajat	0	0	0	0	-	-	0
Vakuutetut:							
Palkansaajat	0	0	0	0*	-	-	0
Yrittäjät	0	0	0	0	-	-	0
Norja							
Työnantajat	-	-	-	-	-	-	14,10
Vakuutetut:							
Palkansaajat							7,90
Yrittäjät							11,1
Saksa							
Työnantajat	9,30	7,30	-	1,30	-	1,525	19,425
Vakuutetut:							
Palkansaajat	9,30	7,30	-	1,30	-	1,525	19,425
Yrittäjät	0	0	0	0	0	0	0

Selite: Lähteenä kansalliset lähteet. Maksut koskevat vuoden 2023 maksuja lukuun ottamatta Ruotsia, jossa maksut koskevat vuoden 2022 maksuja.

Suomi: Työnantajan työeläkevakuutusmaksu (kohdassa vanhuus) kuvaa työnantajan keskimääräistä TyEL-maksua, vakuutetun osalta työeläkemaksu 7,15 % ikäryhmille alle 53-vuotiaat palkansaajat ja yli 62-vuotiaat palkansaajat, 53-62-vuotiaille maksu 8,65 %. Työnantajan työttömyysvakuutusmaksu on 0,52 %, kun palkkasumma on alle 2 197 500 euroa, palkkasumman 2 197 500 euroa ylittävältä osalta maksu on 2,06 %. Keskimääräinen maksu on 1,54 %. Yrittäjän työeläkevakuutusmaksu: 24,1 % ikäryhmille alle 53-vuotiaat ja yli 62-vuotiaat yrittäjät, 53-62-vuotiaille maksu 25,6 %.

Ruotsi: Perhe: efterlevadepensionsavgift eli 'leskeneläkemaksu', Muu: allmän löneavgift eli yleinen palkkasumma

Norja: Maksuja (National Insurance Scheme) ei ole jyvitetty etuuden mukaan. Työnantajamaksuun lisätään 5 %:n lisämaksu palkkasumman ylittäessä NOK 750 000. Työnantajamaksun suuruus vaihtelee alueen mukaan. Alueet (zones): I-V, korkein maksu 14,1 % alueella I ja matalin alueella V: 0 %.

Tanska: *Työttömyysvakuutusmaksun osalta työttömyyskassaan kuuluvat palkansaajat maksavat työttömyyskassoille pakollista maksua. Työttömyyskassoihin kuuluminen on kuitenkin vapaaehtoista.

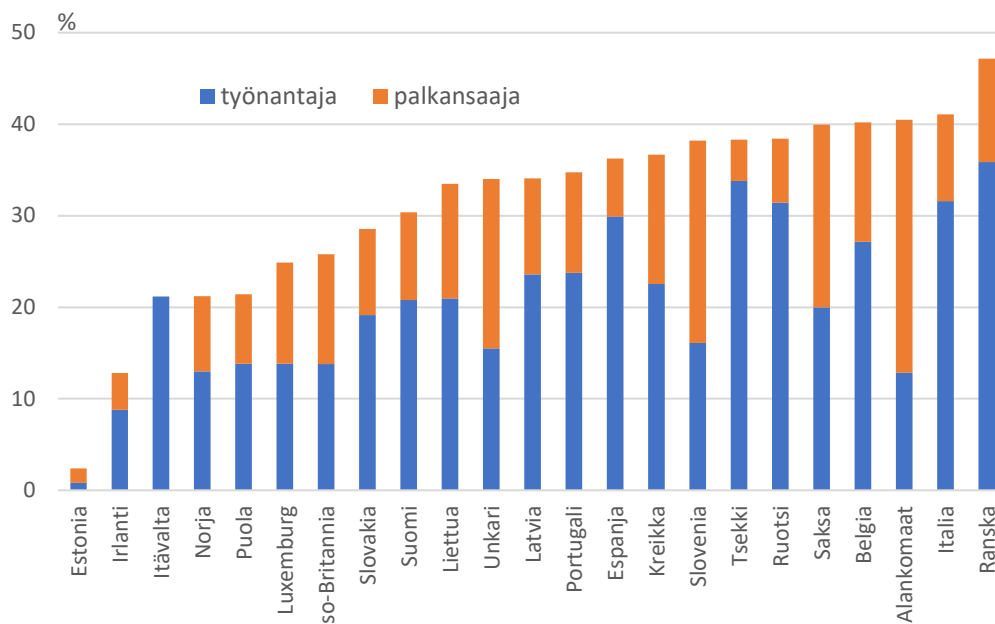
Saksa: Muu: Pflegepflichtversicherung eli pitkäaikaisen hoivan vakuutusmaksu. Koskee lähinnä vanhusten hoivaa.

Kuvio 14.2 esittää työnantajien ja palkansaajien yhteenlaskettujen sosiaaliturvamaksujen maksuprosentit vuonna 2021, sekä niiden jakautumisen työnantajien ja palkansaajien kesken 23:ssa Euroopan maassa. Suurin yhteenlaskettu maksuprosentti oli Ranskassa, jossa se oli yli 47 prosenttia palkoista. Ranskan ohella yhteenlaskettu maksuprosentti ylitti 40 prosentin tason Italiassa, Alankomaissa ja Belgiassa. Pienin maksuprosentti vuonna 2021 oli Virossa (2,4 %). Virossa osa maksuista kerättiin tosin könttösummamaksuina eikä prosenttiosuutena palkoista.

Saksan ja Ruotsin sosiaaliturvamaksuprosentit olivat vertailussa mukana olleiden Euroopan maiden joukossa viidenneksi ja kuudenneksi korkeimmat vuonna 2021. Suomen sijoitus oli 15. ja Norja 20.

Maajoukossa työnantajien maksujen osuus yhteenlasketusta maksuprosentista olivat suurimmat Tšekissä, Espanjassa ja Ruotsissa, jossa kaikissa maissa osuudet olivat yli 80 prosenttia.

Kuvio 14.2. Sosiaaliturvamaksuprosentit ja niiden jakautuminen työnantajien ja palkansaajien kesken, 2021

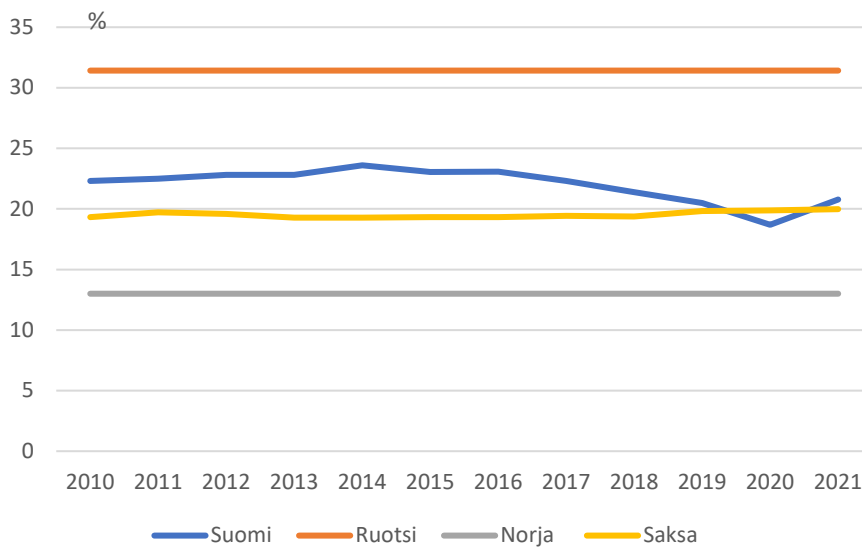

Lähde: OECD Revenue Statistics database.

Kuvio 14.3 vertailee työnantajien lakisääteisten sosiaaliturvamaksujen maksuprosenttien kehitystä verrokkimaissa 2010-2021. Maksuprosentti on pysynyt samalla tasolla Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa tarkasteluajanjaksolla. Suomessa työnantajamaksut kääntyivät selkeään laskuun vuoden 2016 kilpailukyky sopimuksen solmimisen jälkeen. Kilpailukyky sopimuksessa työnantajien sosiaalivakuutusmaksuprosentteja pienennettiin ja palkansaajien maksuprosentteja nostettiin vaiheittain vuodesta 2017 alkaen (ks. yksityiskohdat tämän raportin luku 4).

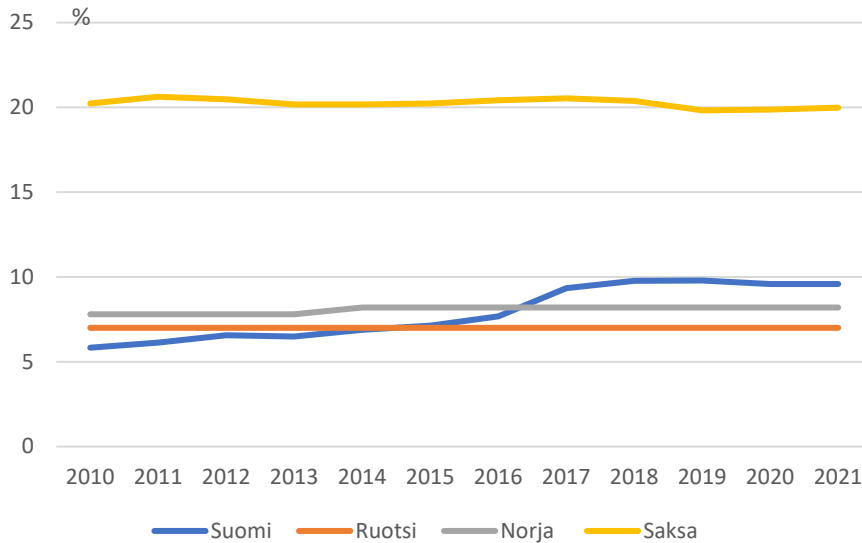
Vastaava kuvio (Kuvio 14.4) palkansaajien sosiaaliturvamaksuprosentin kehityksestä ajanjaksolla 2010-2021 osoittaa, että Suomen verrokkimaissa palkansaajien maksuprosentit ovat pysyneet hyvin samalla tasolla. Suomessa palkansaajien maksuprosentti nousi uudelle tasolle kilpailukyky sopimuksen aiheuttamien maksuprosenttimuutosten seurauksena ja ohitti suuruudessa palkansaajien maksuprosentit Ruotsissa ja Norjassa.

Kuvio 14.3. Työnantajien lakisääteisten sosiaaliturvamaksujen maksuprosentit verrokkimaissa, 2010-2021, %

Lähde: OECD Revenue Statistics database.

Kuvio 14.4. Palkansaajien sosiaaliturvamaksuprosentit verrokkimaissa, 2010-2021, %

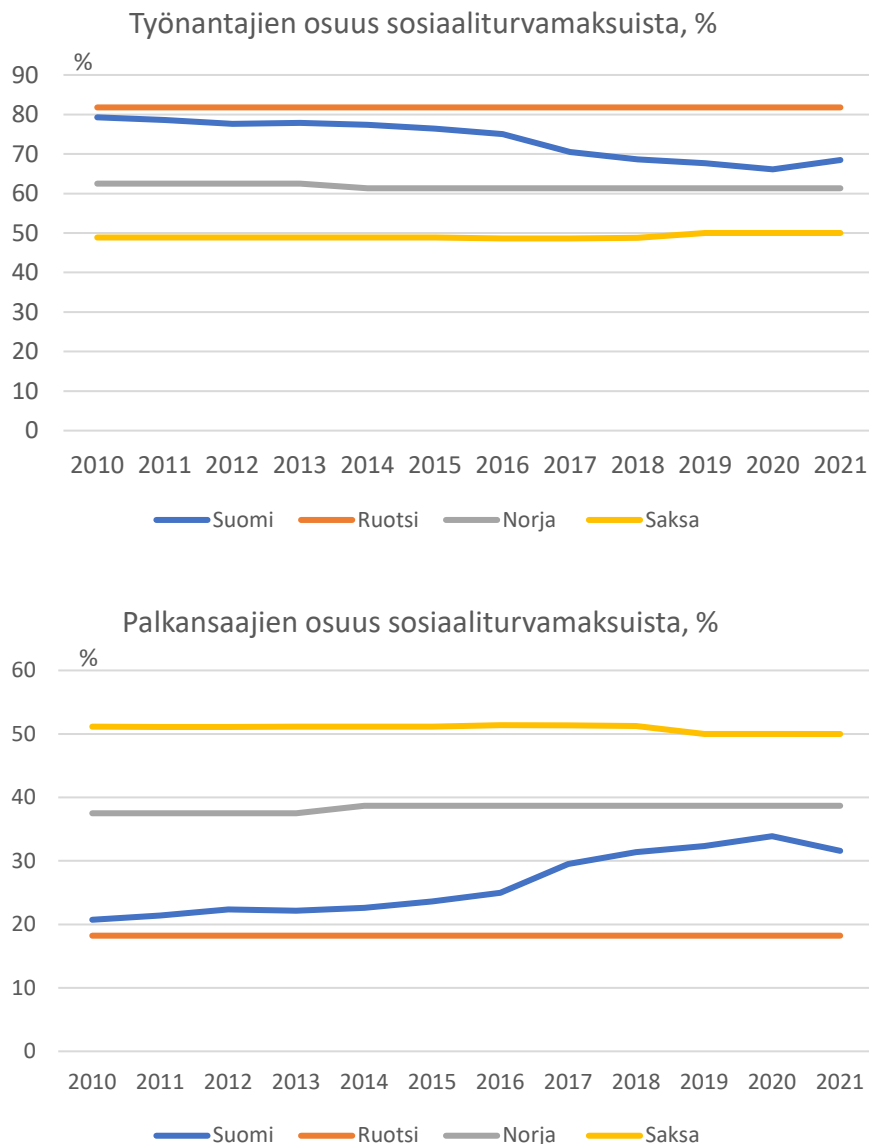
Lähde: OECD Revenue Statistics database. Tanskassa palkansaajille ei käytössä maksuprosenttia, vaan könttäsummamaksu vuoteen 2017 asti.

Työnantajien ja palkansaajien⁴ yhteenlasketut sosiaaliturvamaksuprosentit olivat tarkasteluajanjakson lopussa vuonna 2021 yhteensä 38,42 prosenttia Ruotsissa, 39,955 prosenttia Saksassa, 30,26 prosenttia Suomessa ja 21,2 prosenttia Norjassa. Näistä yhteenlasketuista maksuista Ruotsissa työnantajien osuus oli liki 81,8 prosenttia (Kuvio 14.5). Vastaavat osuudet olivat 68,4, 61,3 ja 50 prosenttia Suomessa, Norjassa ja Saksassa. Ruotsissa sosiaaliturvamaksujen maksaminen painottuu selvästi enemmän työnantajille muihin vertailussa mukana oleviin maihin verrattuna.

Tarkasteluajanjaksolla työnantajien ja palkansaajien osuudet ovat pysyneet myös hyvin samalla tasolla. Eri maista maksujen jakautumisessa suurin muutos on tapahtunut Suomessa johtuen kilpailukyky sopimuksen vaikutuksesta. Kun Suomessa palkansaajien osuus yhteenlasketusta maksuprosentista oli vuonna 2010 20,7 prosenttia, oli osuus vuonna 2021 31,55 prosenttia, missä on nousua 10,8 prosenttiyksikköä.

⁴ Tämän tarkastelun ulkopuolelle on jätetty yrittäjät.

Kuvio 14.5. Sosiaaliturvamaksuprosentin jakautuminen työnantajien ja palkansaajien osuuteen, 2010-2021, %

Lähde: OECD Revenue Statistics database. Osuudet kertovat, kuinka työnantajien ja palkansaajien yhteenlaskettu sosiaaliturvamaksujen maksuprosentti jakautuu työnantajien ja palkansaajien osuuteen.

Taulukossa 14.5 on katsottu vielä keskeisten sosiaaliturvaetuuksien (vanhuus, sairaus ja terveys, työttömyys) kohdalla erikseen sosiaalimenojen rahoituksen jakautumista sosiaaliturvamenojen, yleisten verotulojen ja muiden lähteiden osuuteen sekä sosiaaliturvamaksujen jakautumista työnantajien ja vakuutettujen kesken. Verrokkimaista mukana ovat Suomi, Ruotsi ja Saksa. Norja ja Tanska on jätetty taulukon tarkastelusta pois, koska Norjassa sosiaaliturvamaksuja ei ole jyvitetty etuuden mukaan ja Tanskassa sosiaaliturvamaksuja ei juuri käytetä etuuksien rahoittamiseen. Tarkasteluperiodina on 2005-2015.

Taulukosta käy ilmi, että sekä etuustyypin että maiden välillä on suuria eroja sen suhteen, mikä osuus menoista rahoitetaan sosiaaliturvamaksuilla. Eroja löytyy myös etuustyypin mukaan siinä, kuinka sosiaaliturvamaksut jakautuvat työnantajien ja vakuutettujen kesken.

Taulukko 14.5. Sosiaalimenojen rahoituksen jakautuminen etuustyypin mukaan sekä sosiaaliturvamaksujen jakautuminen Suomessa, Ruotsissa ja Saksassa, 2005-2015, %

		Vanhuus			
		2005	2008	2010	2015
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Suomi	Sosiaaliturvamaksut*	70,6	69,5	69,2	70,4
	Julkinen sektori	17,4	17,5	19,4	19,6
	Muu lähde	11,9	15,0	11,4	10,0
	*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen				
	Työnantajat	80,2	81,0	78,9	74,2
	Palkansaajat	15,7	14,9	16,6	20,5
	Yrittäjät	4,1	4,1	4,5	5,2
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Ruotsi	Sosiaaliturvamaksut*	63,6	65,1	66,7	64,2
	Julkinen sektori	28,8	25,7	25,3	25,3
	Muu lähde	7,6	9,2	8,0	10,6
	*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen				
	Työnantajat	70,7	71,4	71,3	73,9
	Palkansaajat	28,3	27,3	27,4	25,0
	Yrittäjät	0,9	1,2	1,2	1,0
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Saksa	Sosiaaliturvamaksut*	63,0	66,4	66,0	66,5
	Julkinen sektori	28,9	28,4	28,1	28,0
	Muu lähde	7,5	5,2	5,9	5,5
	*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen				
	Työnantajat	61,5	58,9	58,5	56,4
	Palkansaajat	34,7	37,4	37,7	39,5
	Yrittäjät	3,1	3,0	3,2	3,4
	Etuudensaajat	0,06	0,06	0,06	0,06

		Sairaus ja terveys			
		2005	2008	2010	2015
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Suomi	Sosiaaliturvamaksut*	29,1	29,9	31,0	30,5
	Julkinen sektori	70,9	70,1	69,0	69,5
	Muu lähde	0,0	0,0	0,0	0,0

		*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen			
	Työnantajat	71,5	64,9	62,2	65,5
	Palkansaajat	18,9	24,4	26,5	23,0
	Yrittäjät	1,7	2,0	2,3	2,0
	Etuudensaajat	7,9	8,7	9,0	9,5
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Ruotsi	Sosiaaliturvamaksut*	24,2	18,0	14,0	17,0
	Julkinen sektori	68,1	73,0	74,8	71,7
	Muu lähde	7,7	9,0	11,3	11,4
	*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen				
	Työnantajat	97,9	97,8	97,8	99,4
	Palkansaajat	0,0	0,0	0,0	0,0
	Yrittäjät	2,0	2,2	2,1	0,6
	Etuudensaajat	0,0	0,0	0,0	0,0
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Saksa	Sosiaaliturvamaksut*	81,3	83,7	81,3	84,5
	Julkinen sektori	5,2	5,1	9,2	6,7
	Muu lähde	13,5	11,3	9,5	8,8
	*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen				
	Työnantajat	50,4	51,6	47,2	49,0
	Palkansaajat	31,5	31,4	30,9	30,8
	Yrittäjät	0,8	0,8	2,7	2,4
	Etuudensaajat	17,2	16,1	19,24	17,9

		Työttömyys			
		2005	2008	2010	2015
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Suomi	Sosiaaliturvamaksut*	45,1	45,5	42,8	36,2
	Julkinen sektori	49,4	46,6	54,5	63,8
	Muu lähde	5,5	7,8	2,8	0,0
	*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen				
	Työnantajat	73,8	77,8	72,0	69,9
	Palkansaajat	25,7	21,7	27,3	30,1
	Yrittäjät	0,4	0,4	0,7	0,0
	Etuudensaajat	0,0	0,0	0,0	0,0
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Ruotsi	Sosiaaliturvamaksut*	86,7	98,0	97,5	88,4
	Julkinen sektori	13,0	2,0	2,5	11,6
	Muu lähde	0,0	0,0	0,0	0,0
	*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen				
	Työnantajat	92,1	72,8	87,7	89,6
	Palkansaajat	6,7	26,6	12,0	10,4

	Yrittäjät	1,1	0,5	0,3	0,0
	Etuudensaajat	0,0	0,0	0,0	0,0
		Sosiaalimenojen rahoitus rahoituslähteen mukaan			
Saksa	Sosiaaliturvamaksut*	60,5	42,7	37,6	54,8
	Julkinen sektori	34,1	50,7	56,7	43,9
	Muu lähde	5,4	6,6	5,7	1,2
		*Sosiaaliturvamaksujen jakautuminen			
	Työnantajat	51,2	51,0	48,8	51,8
	Palkansaajat	48,2	48,5	38,5	47,6
	Yrittäjät	0,0	0,0	0,0	0,0
	Etuudensaajat	0,5	0,4	0,4	0,5

Lähde: Spasova & Ward 2019 (ESSPROSS tilastoaineistoon pohjautuen). ESSPROSS tietokannassa tietoja rahoituksesta etuustyypin mukaan vuoteen 2015 asti.

14.3 Yhteenveto verrokkimaiden vertailusta

Keskeiset havainnot:

- Lakisääteisillä sosiaaliturvamaksuilla rahoitettava osuus sosiaalimenoista on verrokkimaiden vertailussa suurin Saksassa (64,2 % v.2020) ja selvästi pienin Tanskassa (20,4 % v.2020), jossa suurin osa sosiaalimenoista rahoitetaan verotuloilla. Suomessa (44,1 % v.2020), Ruotsissa (46,1 % v.2020) ja Norjassa (42,1 % v.2020) sosiaaliturvamaksuilla rahoitettava osuus on melko samaa tasoa.
- Kaikissa vertailun Pohjoismaissa verotuloilla rahoitetaan yli puolet sosiaalimenoista
- Sosiaaliturvamaksujen maksuprosenteissa työnantajille ja palkansaajille on eroja maiden välillä.
- Suurin työnantajien maksuprosentti on Ruotsissa (31,4 % v.2022), sitten Suomessa (21,17 % v.2023), Saksassa (19,425 % v.2023), Norjassa (14,1 % v.2023). Tanskassa työnantajilta ei peritä maksuprosenttiperusteisia sosiaaliturvamaksuja.
- Suurin palkansaajien maksuprosentti on Saksassa, 19,425 % (v.2023) ja siellä työnantajien ja palkansaajien maksuprosentit ovat yhtä suuret. Toiseksi suurin maksuprosentti on Suomessa (9,25 % v.2023), sitten Norjassa (7,9 % v.2023) ja Ruotsissa (7 % v.2022). Tanskassa palkansaajilta ei peritä maksuprosenttiperusteisia sosiaaliturvamaksuja.
- Ajanjaksolla 2010-2021 työnantajien ja palkansaajien sosiaaliturvamaksut ovat pysyneet hyvin samalla tasolla Suomen keskeisissä verrokkimaissa.

- Työnantajien ja palkansaajien yhteenlasketut sosiaaliturvamaksuprosentit olivat vuonna 2021 yhteensä 38,42 prosenttia Ruotsissa, 39,955 prosenttia Saksassa, 30,26 prosenttia Suomessa ja 21,2 prosenttia Norjassa. Näistä yhteenlasketuista maksuista Ruotsissa työnantajien osuus oli liki 81,8 prosenttia. Vastaavat osuudet olivat 68,4, 61,3 ja 50 prosenttia Suomessa, Norjassa ja Saksassa. Ruotsissa sosiaaliturvamaksujen maksaminen painottuu selvästi enemmän työnantajille muihin vertailussa mukana oleviin maihin verrattuna.

14.4 Sosiaaliturvamaksujen kohtaanto ja vaikutukset tutkimuskirjallisuuden perusteella

Sosiaaliturvamaksut jakautuvat yleensä sekä työnantajien että palkansaajien maksettaviksi. Niiden yhteydessä on käyty keskusteltua niiden vaikutuksista työvoimakustannuksille ja työllisyydelle. Työnantajamaksujen kasvun on katsottu nostavan työvoimakustannuksia ja sitä kautta vähentävän työvoiman kysyntää, kun taas työntekijämaksujen nousu laskee palkansaajien reaalipalkkaa ja voi vaikuttaa työvoiman tarjontaan (Goudswaard and Caminada, 2016).

Sosiaaliturvamaksujen hallinnollinen kohtaanto, ts. kuinka maksut lain mukaan jakautuvat maksettaviksi työnantajien ja työntekijöiden kesken, ei kuitenkaan kerro siitä, kuka tosiasiallisesti kantaa taakan maksuista. Tämän arvioimiseksi hallinnollinen kohtaannon sijaan täytyy katsoa taloudellista kohtaantoa (economic incidence), joka kertoo sosiaaliturvamaksujen todellisen maksajan. Taloudellinen kohtaanto eroaa hallinnollisesta kohtaannosta johtuen maksujen aiheuttamasta muutoksesta käyttäytymisessä (Stiglitz, 1999). Kuka lopulta kantaa taakan sosiaaliturvamaksuista, riippuu työvoiman kysynnän ja tarjonnan joustoista (Stiglitz, 2000). Sosiaaliturvamaksujen muutosten tehokkuus- ja hyvinvointivaikutusten arvioimiseksi täytyy arvioida sitä, kuinka muutokset vaikuttavat työvoiman kysyntään ja työvoiman tarjontaan (Saez et al., 2012). Kumman osapuolen (työnantaja, työntekijä) käyttäytyminen on joustamattomampaa, on se osapuoli, joka yleensä kantaa maksujen taloudellisen kohtaannon. Koska työvoiman kysyntä on joustavampaa kuin työvoiman tarjonta, taloudellisen taakan kantavat työntekijät (Hamermesh, 1993). Raportissa käydään lyhyesti läpi myös maksujen taloudellista kohtaantoa käsittelevää aiempaa tutkimuskirjallisuutta.

Sosiaaliturvamaksujen kohtaantoa käsittelevissä teoreettisissa malleissa kaksi päähypoteesia ovat, että työnantajien sosiaaliturvamaksut voidaan siirtää taaksepäin työntekijöiden 'taakaksi', tai eteenpäin kuluttajille (Bozio et al., 2019; Atkinson and Stiglitz, 1980; Fullerton and Metcalf, 2002).

Julkistaloustieteen teoreettisessa kirjallisuudessa vakiintunut käsitys on, että työnantajien maksut siirtyvät tosiasiallisesti työntekijöiden maksettaviksi (Saez et al., 2012).

Empiirinen tutkimuskirjallisuus työnantajien maksujen taloudellisesta kohtaannosta on saanut erilaisia tuloksia sen suhteen, kuinka paljon työnantajien sosiaaliturvamaksuista siirtyy tosiasiallisesti työntekijöiden maksettavaksi alentuneina palkkoina. Esimerkiksi Melguizon ja Gonzales-Paramon (2013) meta-analyysin mukaan noin kaksi kolmasosaa työnantajien maksuista kohdentuu tosiasiallisesti työntekijöiden maksettavaksi ja yksi kolmasosaa työnantajien maksettaviksi. Mutta analyysissä havaittiin suuria eroja maiden välillä. Siksi onkin todettu (esim. European Commission, 2015), että ko. meta-analyysin tuottamista tuloksista koskien keskimääräistä maksujen jakautumista ei voida tehdä vahvoja johtopäätöksiä⁵.

Yksittäisiä maita koskevista, mikroaineistoilla tehdyistä vaikutusvaltaisista tutkimuksista esimerkiksi Gruber (1997) koskien Chileä ja Anderson & Meyer (1997, 2000) Yhdysvaltoja koskien saivat tulokseksi, että työnantajamaksuihin tehdyt korotukset päättyivät lähes kokonaan työntekijöiden maksettaviksi alempien palkkojen muodossa. Uudempi, eri eurooppalaisia maita koskeva tutkimuskirjallisuus on saanut erilaisia tuloksia työnantajamaksujen taloudellisesta kohtaannosta (esim. Saez et al., 2012; Saez et al. 2019; Benzarti and Harju, 2021a; Benzarti and Harju, 2021b; Ku et al., 2020). Näiden tutkimusten mukaan yritykset kantavat osan sosiaaliturvamaksujen taloudellisesta kohtaannosta, ja maksuilla on sitä kautta myös työllisyysvaikutuksia.

Monet näistä uudemmissa tutkimuksissa ovat tutkineet sosiaaliturvamaksuja koskevia reformeja, joissa maksuja on alennettu (korotettu) tietyille ikäryhmille tai maksuja on alennettu (nostettu) tietyillä maantieteellisillä alueilla toimiville yrityksille. Saez et al. (2012) tutkivat Kreikassa vuonna 1993 tehdyn sosiaaliturvamaksureformin pidemmän aikavälin kohtaantovaikutuksia (työnantajamaksujen ja työntekijämaksujen) ja vaikutuksia ansioihin. Reformin jälkeen sosiaaliturvamaksut olivat erisuuruisia (tietyn rajan ylittäviä tuloja ansaitseville) riippuen heidän työmarkkinoille tulopäivästään (ennen reformia vai sen jälkeen). Tulosten mukaan työnantajat kantoivat taakan korkeammista työnantajamaksuista ja työntekijät itse korkeammista työntekijämaksuista. Työvoiman tarjontaan reformilla ei ollut vaikutusta. Saezin et al. (2019) tutkimus arvioi Ruotsissa tehtyä kaksivaiheista

⁵ Ks. myös Riksrevision (2008) koskien Ruotsissa tehtyjen sosiaaliturvamaksureformien kohtaantovaikutusanalyyssejä.

reformia (2007-2009), jossa työnantajan sosiaaliturvamaksuja alennettiin nuorten työntekijöiden (19-25-v.) kohdalla. Tulosten mukaan alennus lisäsi alennuksesta hyötyvien yritysten työllisyyttä ja voittoja, joista osan yritys jakoi kaikille työntekijöille (ei ainoastaan nuorille, joita maksujen alennus koski) korkeampina palkkoina. Benzarti ja Harju (2021b) tutkivat Suomessa tehtyä sosiaaliturvamaksukokeilun kohtaantoa ja vaikutuksia, jossa työnantajan sosiaaliturvamaksu poistettiin kokeiluluonteisesti vuosina 2003–2005 ja sitä jatkettiin vielä vuoteen 2009 ja uudestaan 2012 asti kahdenkymmenen Pohjois-Lapin ja saaristokuntien alueella toimivilta yrityksiltä. Heidän kiinnostuksensa kohteena oli erityisesti se, voiko maksujen alennus auttaa yrityksiä laman aikana. Benzartin ja Harjun saamien tulosten mukaan sosiaaliturvamaksujen alennukset turvasivat yritysten työpaikkoja laman yli. Sosiaaliturvamaksujen alennuksilla oli työllisyysvaikutuksia erityisesti miehille ja heikosti koulutetuille työntekijöille. Ku et al. (2020) tutkivat Norjaa koskien alueiden mukaan eriytettyjen työnantajien sosiaaliturvamaksujen poiston (2004-2006) vaikutuksia palkkoihin ja työllisyyteen. Alueilla, joilla työnantajamaksut nousivat, maksujen noususta osa välittyi palkkoihin alentaen niitä ('passthrough rate' 46 %). Maksujen nousu vähensi myös työllisyyttä näillä alueilla. Toisaalta Bozio et al. (2019) tutki Ranskaa koskien kolmen eri reformin palkkavaikutuksia, joissa työnantajien sosiaaliturvamaksuja korotettiin merkittävästi ajanjaksolla 1975-2010. Heidän tulostensa mukaan reformien vaikutukset kohtaantoon olivat erilaisia: maksujen siirtäminen työntekijöiden palkkoihin oli täydellistä, kun etuudella ja sosiaaliturvamaksulla on vahva yhteys ja vähäisempää, kun yhteys on heikompi.

Eri maista saaduille erilaisille tuloksille työnantajien sosiaaliturvamaksujen taloudellisesta kohtaannosta ja vaikutuksista on esitetty useita mahdollisia selityksiä. Yksi tärkeä selitys aiemman tutkimuksen mukaan liittyy maiden erilaisiin työmarkkinainstituutioihin kuten minimipalkkoihin ja neuvottelujärjestelmään ja näiden yhteyteen nimellispalkkajäykkyyteen, mikä estää ainakin lyhyellä aikavälillä maksujen merkittävän siirtämisen työntekijöille. Myös keskitetyn sopimusjärjestelmän ja työehtosopimusneuvottelujen tiheyden merkitystä on tässä yhteydessä tuotu esille (esim. Benmarker et al., 2009; Korkeamäki and Uusitalo, 2009; Saez et al., 2019).

Aiempi tutkimus on myös osoittanut, että työnantajamaksujen siirtyminen (passthrough) työntekijöiden maksettavaksi on suurempaa silloin, kun sosiaaliturvamaksun ja etuuden välillä on läheisempi yhteys. Esimerkiksi Bozio et al. (2019) tulokset Ranskaa koskien viittaavat siihen, että maksujen siirtäminen työntekijöille on yhteydessä siihen, kuinka vahva yhteys maksulla ja etuudella on. Bozio et

al. (2019, 45) käyvät myös läpi luotettavilla menetelmillä tehtyjä, sosiaaliturvamaksujen kohtaantoa tutkivia empiirisiä tutkimuksia, arvioivat maksun ja etuuden yhteyttä kussakin tutkimuksessa ja raportoivat saadut tulokset kohtaannosta. Bozio et al. (2019) mukaan läpikäydystä 21 estimaatista, seitsemän koskivat tilanteita, joissa maksun ja etuuden välillä oli selvä yhteys ja niissä maksun siirtyminen palkkoihin oli suurta. Kun yhteys oli heikko, maksun siirtyminen palkkoihin oli vähäistä.

Valtaosa empiirisestä tutkimuksesta on tarkastellut kohtaantoa lyhyellä aikavälillä. Poliitiikan näkökulmasta on kuitenkin tärkeä erottaa lyhemmän ja pidemmän aikavälin vaikutukset toisistaan (European Commission, 2015). Carloni (2021) tuo esille, että teoreettisilla malleilla voidaan arvioida pidemmän aikavälin kohtaantoa, ja se voi poiketa lyhyen aikavälin kohtaannosta. Työnantajat voivat helpommin sopeuttaa työvoiman kysyntäänsä ja heidän työntekijöidensä tehtyjen työtuntien määrää pidemmällä aikavälillä kuin lyhyellä aikavälillä. Sosiaaliturvamaksujen muutosten heijastuminen työntekijöiden kompensatiovaatimukseen voi myös olla erilaista lyhyellä ja pitkällä aikavälillä⁶. (Carloni, 2021).

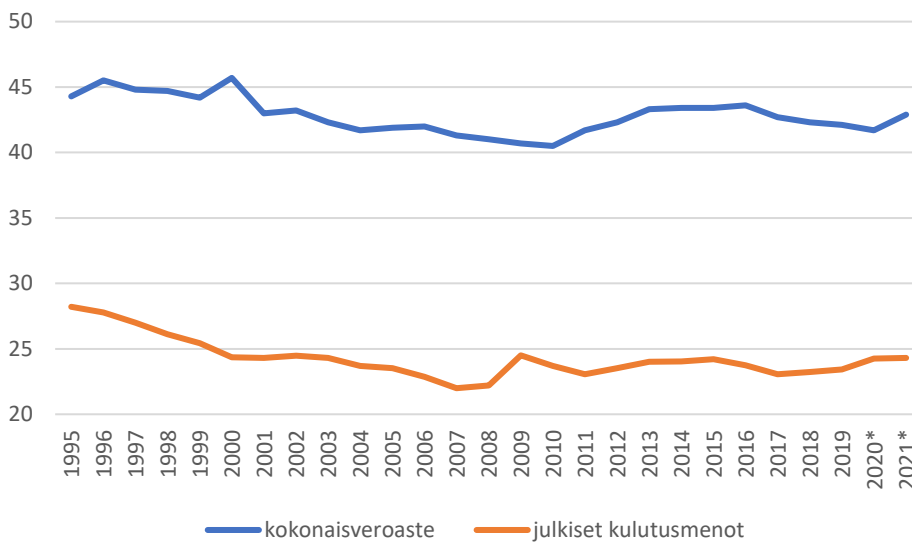
Muina kohtaantoon vaikuttavina tekijöinä kirjallisuudessa on keskusteltu muun muassa yritysten neuvotteluvoimasta, talouden tilasta (yhdessä sen vaikutukseen työvoiman kysynnän ja tarjonnan joustoihin) sekä maan sosiaalisista normeista. Sen lisäksi myös sosiaaliturvamaksujen muutoksen suunnalla voi olla merkitystä kohtaannolle. (Carloni, 2021).

⁶ Carloni (2021) tarkastelee teoreettisesti osittaisen tasapainon mallikehikossa työntekijöiden sosiaaliturvamaksujen lisäämisen vaikutusta. Tällaisessa tapauksessa työntekijät voivat yrittää siirtää osan hallinnollisesta taakasta työnantajalle neuvottelemalla korkeammista tuntipalkoista. Bruttotuntipalkkojen lisäys on suurempi, kun työnantajien työvoiman kysyntäjousto (joka on negatiivinen) on absoluuttiselta suuruudeltaan matalampi ja kun työntekijöiden työvoiman tarjontajousto (joka on positiivinen) on suurempi. Kuinka paljon taakasta siirtyy työnantajille korkeampien tuntipalkkojen kautta, riippuu siis työvoiman kysynnän ja tarjonnan joustoista.

15 Johtopäätöksiä

Kilpailukyky sopimuksesta jäi lopulta jäljelle vain sosiaaliturvamaksujen taakanjaon muutos. Se vähentää vakuutettujen nettotuloja, mutta ennen kaikkea aikaansaa julkiseen sektoriin rahoitusvajeita. Tätä kautta sosiaaliturvamaksujen muuttaminen aikaansaa muutospainetta myös julkiseen menotalouteen ja mahdollisesti muihin veroihin.

Kuvio 15.1. Julkisyhteisöjen verotulojen ja julkisten kulutusmenojen suhde bkt:hen, %

Oheisen kuvion perusteella näyttää siltä, että kilpailukyky sopimus ja sosiaalivakuutusmaksujen muutokseen liittyy julkisten kulutusmenojen bkt-suhteen väliaikainen aleneminen ja kokonaisveroasteen pysyvämpi aleneminen. Kokonaisveroasteen kehitys viittaa siihen, ettei muilla veroilla kompensoitu sosiaaliturvamaksujen muutoksen vaikutuksia.

Sosiaaliturvan rahoituksen perimmäinen tarkoitus on kuitenkin taata se, että eläkkeet ja sosiaaliturvaan kuuluvat palvelut ja rahalliset etuudet tulevat maksetuksi. Muu verotus antaa paremman ja joustavamman mahdollisuuden vaikuttaa taloudelliseen aktiviteettiin ja työn verotukseen. Sosiaaliturvamaksujen palauttamista vuoden 2016 tasolle voidaan arvioida kansantalouden tämän hetken tilanteen ja tarpeiden kannalta. Se olisi hyvä keino vahvistaa julkisen talouden rahoitusasemaa

nykyisessä tilanteessa, jossa työllisyysasteen nostaminen ei edellytä enää niin yksipuolisesti työn kysynnän voimistamista kuin vuonna 2016.

Sosiaaliturvamaksuja ja niiden jakautumista koskevissa politiikkamuutoksia tehtäessä, on myös hyvä muistaa, että hallinnollinen kohtaanto ei ole sama kuin taloudellinen kohtaanto, ts. se, joka lopulta kantaa taakan maksuista. Koska sosiaaliturvamaksut muodostavat Suomessakin merkittävän osuuden verotuloista, voisi ajatella, että missä määrin nämä työnantajien maksamat maksut tosiasiallisesti siirtyvät palkansaajien taakaksi, on myös merkittävä vaikutus näiden maksujen vaikutuksille työllisyyteen, tulonjakoon ja talouskasvuun (ks. Carloni, 2021). Aiemman empiirisen tutkimuksen perusteella, jota on tosin vielä vähän suhteessa verotuksen kohtaantoa koskevaan tutkimukseen, työnantajien maksuista ainakin osa siirtyy palkansaajien maksettavaksi (ainakin pidemmällä aikavälillä). Luotettavilla tutkimusmenetelmillä tehdyissä tutkimuksissa tästä on saatu erilaisia tuloksia. Kuinka suuri tämä osa on, riippuu Bozion et al. (2019) mukaan siitä, kuinka läheinen yhteys maksulla ja etuudella on. Myös muun muassa työmarkkinainstituutioilla, yritysten neuvotteluvoimalla, kilpailutilanteella ja talouden tilalla voi olla tähän vaikutusta.

Kun kilpailukyky sopimus solmittiin, Suomen työmarkkinatilanne ja koko taloustilanne oli sen verran heikko, että työvoiman kysyntään vaikuttavat tekijät olivat merkityksellisempiä kuin sen tarjontaan vaikuttavat tekijät. Tällä saattoi olla merkitystä siihen, että kilpailukyky sopimuksen vaikutus työvoimakustannuksiin olikin ennakoitua pidempikestoisempi (ks. Talouspolitiikan arviointineuvosto, 2019). Edellä on viitattu siihen, että parantunut työmarkkina- ja taloustilanne korostaa työn tarjonnan merkitystä. Tähän liittyy työntekijöiden ja toisaalta ammattiliittojen neuvotteluvoiman vahvistuminen. Voisi ajatella, että tämän vuoksi kilpailukyky sopimuksessa tehtyjen sosiaaliturvamaksusiirtojen palauttaminen ennalleen ei välttämättä siirtyisi työntekijöille alentuneina palkkoina samassa suhteessa, jos ollenkaan – ainakaan lyhyellä aikavälillä, ja sitä kautta sillä voisi olla myös työllisyysvaikutuksia, mutta vaimeampia työvoimapula-aloilla. Maksujen palautus työnantajille ja pois työntekijöiltä olisi vastakkaissuuntainen reformi kuin mitä kilpailukyky sopimuksessa tehtiin. Maksujen muutosten suunnalla voi olla myös merkitystä taloudelliselle kohtaannolle, mutta tästä ei juuri ole aiempaa tutkimustietoa.

Tällaisessa reformissa muuttuisivat sekä työnantajien ja työntekijöiden sosiaaliturvamaksuprosentit. Valtaosa empiirisestä sosiaaliturvamaksujen vaikutuksia koskevasta kirjallisuudesta on

keskittynyt tutkimaan työnantajamaksujen muutosten vaikutuksia, mutta ei ole tarkastellut erikseen työntekijämaksujen muutosten vaikutuksia. On olemassa joistakin maista tuloksia (esim. Adam et al., 2019), joiden mukaan työnantajien ja työntekijöiden sosiaaliturvamaksujen vaikutukset eroavat selvästi ainakin lyhyellä aikavälillä. Tästäkin on vielä hyvin vähän tutkimusta politiikkasuositusten taustaksi.

Lähteet

Adam, S, Phillips, D. & Roantree, B. (2019). 35 years of reforms: A panel analysis of the incidence of, and employee and employer responses to, social security contributions in the UK. *Journal of Public Economics*, 171(2019), 29--50.

Adamopoulos, E., Bobbio, E., De Philippis, M. & Giorgi, F. (2016). Wage rigidity and business cycle fluctuations: a linked employer-employee analysis. *IZA Journal of Labour* 5, article number 22(2016).

Anderson, P. M. & Meyer, B. D. (1997). The effects of firm specific taxes and government mandates with an application to the US unemployment insurance program. *Journal of Public Economics*, 65(2), 119–145.

Anderson, P. M. & Meyer, B. D. (2000). The effects of the unemployment insurance payroll tax on wages, employment, claims and denials. *Journal of Public Economics*, 78(1–2), 81–106.

Atkinson, A. B. (2002). Taxation and the Basis for the Welfare State. Paper prepared for Seminar on Taxation organized by the Economic Council of Finland, 10 June, 2002.

Atkinson, A. B. & Stiglitz, J. E. (1980). *Lectures in Public Economics*, McGraw-Hill.

Barr, N. (1992). Economic Theory and the Welfare State: A Survey and Interpretation, *Journal of Economic Literature*, 30(2), 741-803.

Benmarker, H., Mellander, E., & Öckert, B. (2009). Do regional payroll tax reductions boost employment? *Labour Economics*, 16(5), 480–489.

Benzarti, Y., & Harju, J. (2021a). Using payroll tax variation to unpack the black box of firm-level production. *Journal of the European Economic Association*, 19(5), 2737-2764.

Benzarti, Y., & Harju, J. (2021b). Can payroll tax cuts help firms during recessions? *Journal of Public Economics*, 200, August 2021, 104472.

Bobeica, E., Ciccarelli, M. & Vansteenkiste, I. (2019). The link between labour costs and price inflation in the euro area. ECB Working Paper 2235, February 2019.

Bozio, A., Breda T. & Grenet, J. (2019). *Tax-benefit linkage matter for the incidence of Social Security contributions?* IZA discussion paper series, No. 12502.

Brouillette, D., Kostyshyna, O. & Kyui, N. (2018). Downward nominal wage rigidity in Canada: Evidence from micro-level data. *The Canadian Journal of Economics* ,51, 968-1002.

Caballero, R. & Hammour, M. (1996). On the timing and efficiency of creative destruction. *Quarterly Journal of Economics*, August 1996, 805-852.

Carlton, D. (2021). Revisiting the Extent to Which Payroll Taxes Are Passed Through to Employees. Congressional Budget Office Working Paper Series Working Paper 2021-06. Washington, D.C.

Church, JD. & Akin, B. (2017). Examining price transmission across labor compensation costs, consumer prices, and finished-good prices. *Monthly Labor Review*, U.S. Bureau of Labor Statistics, April 2017.

Dale-Olsen, H. (2018). Wages, Creative Destruction, and Union Networks. IZA Discussion Paper No. 11894.

European Commission (2015). *Study on the effects and incidence of labour taxation* (Taxation paper, No. 56; written by CPB in consortium with: CAPP, CASE, CEPII, ETLA, IFO, IFS). Brussels, European Commission.

Fullerton, D. & Metcalf, G. E. (2002). Tax incidence. *Handbook of Public Economics*, 4, 1787–1872.

Gerlinger, T., Fachinger, U. & Hanesch, W. (2019). ESPN Thematic Report on Financing social protection – GERMANY, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission.

Goudswaard, K. & Caminada, K. (2015/2016). Social security contributions: Economic and public finance considerations. *International Social Security Review*, 68(4)/2015, 25-45.

Gruber, J. (1997). The Incidence of payroll taxation: Evidence from Chile, *Journal of Labor Economics*, 15(S3), S72-S101.

Hamermesh, D. S. (1993). *Labor Demand*. Princeton University Press: New Jersey.

Hefke, C., Sonntag, M. & van Rens, T. (2013). Wage rigidity and job creation. *Journal of Monetary Economics*, Vol 60, November 2013.

Hiilamo, H., Niemelä, H., Pykälä, P., Riihelä, M., & Vanne, R. (2012). *Sosiaaliturva ja elämänvaiheet. Suomen sosiaaliturvan kehitys esimerkkien ja tilastojen valossa*. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.

Honkanen, P. (2017). Sairausvakuutusmaksujen muutokset kasvattavat tuloeroja, 30.1.2017, Kelan tutkimusblogi.

Kaitila, V., Kauhanen, A., Kuusi, T., Lehmus, M., Maliranta, M. & Vihriälä, V. (2018). *Suomen kasvu – menetetty vuosikymmen ja lähiajan mahdollisuudet*. ETLA raportti No. 87.

Kajanoja, L. (2016). Suomen kustannuskilpailukyky: lisää hyödyllisiä mittareita ja vastauksia kysymyksiin, Euro ja Talous.

Kangas, O. & Kalliomaa-Puha, L. (2019). ESPN Thematic Report on Financing social protection – FINLAND, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission.

Kauhanen, A. & Lehmus, M. (2019). *Työaika, työllisyys ja kilpailukyky*. ETLA Raportti No 92.

Korkeamäki, O., & Uusitalo, R. (2009). Employment and wage effects of a payroll-tax cut—Evidence from a regional experiment. *International Tax and Public Finance*, 16(6), 753-772.

Korpi, W. & Palme, J. (1998). The paradox of redistribution and strategies of equality: Welfare state institutions, inequality, and poverty in the western countries. *American Sociological Review*, 63(5), 661–689.

Ku, H., Schönberg, U. & Schreiner, R. C. (2020). Do place-based tax incentives create jobs? *Journal of Public Economics*, 191(2020), 104305.

Kvist, J. (2019). ESPN Thematic Report on Financing social protection – DENMARK, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission.

Labore (2022). Nimelliset ja reaaliset yksikkötyökustannukset, toimialaennuste.

Melguizo, A. & González-Páramo, J. M. (2013). Who bears labour taxes and social contributions? A meta-analysis approach. *Series*, 4(3), 247–271.

Messina, J., Du Caju. P., Filipa Duarte, C., Izquierdo, M. & Lynggård Hansen, N., (2009). The Causes and Consequences of Nominal and Real Wage Rigidity: a Sectoral Approach, IZA, käsikirjoitus.

Norwegian Ministry of Labour and Social Inclusion (2022). The Norwegian Social Insurance Scheme.

Palme, J. & Heap, J. (2019). ESPN Thematic Report on Financing social protection – SWEDEN, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission.

Riksrevisionen (2008). *Sänkta socialavgifter – för vem och till vilket pris?* RiR 2008:16. Riksrevisionen.

Saez, E., Matsaganis, M. & Tsakloglou, P. (2012). Earnings Determination and Taxes: Evidence from a Cohort-Based Payroll Tax Reform in Greece. *Quarterly Journal of Economics*, 127(1), 493–533.

Saez, E., Schoefer, B., & Seim, D. (2019). Payroll taxes, firm behavior, and rent sharing: Evidence from a young workers' tax cut in Sweden. *American Economic Review*, 109(5), 1717–63.

SAK (2016). Kilpailukyksopimus, muistio 29.2.2016.

Spasova, S. & Ward, T. (2019). Social protection expenditure and its financing in Europe, A study of national policies 2019, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission.

Stiglitz, J. E. (1999). Taxation, Public Policy, and Dynamics of Unemployment. *International Tax and Public Finance*, 6, 239-262.

Stiglitz, J. E. (2000). *Economics of the Public Sector* (third edition). New York, W. W. Norton.

Suoniemi, I., Tanninen, H. & Tuomala, M. (2003). *Hyvinvointipalveluiden rahoitusperiaatteet*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2003:5. Helsinki.

Talouspolitiikan arviointineuvosto (2017). Economic Policy Council Report 2016. Helsinki.

Talouspolitiikan arviointineuvosto (2019), Economic Policy Council Report 2018. Helsinki

Tanninen, H. (2008). Hyvinvointivaltiomallit ja talouden toiminta. Palkansaajien tutkimuslaitos Työpapereita 240. Palkansaajien tutkimuslaitos.

Taskinen, P. (2019). Palkansaajanaisten työaika pitenee kilpailukyksopimuksen myötä. Tieto ja Trendit, 18.11.2019.

THL (2022). Sosiaaliturvan menot ja rahoitus. Helsinki, THL.

Valtiovarainministeriö (2016). Pika-arvio kilpailukykysojimuksen vaikutuksista, Muistio 1.2.2016.

Työn ja talouden tutkimus LABORE

eli Labore (ent. Palkansaajien tutkimuslaitos) on vuonna 1971 perustettu itsenäinen taloudellinen tutkimuslaitos, jossa tehdään tieteen kansainväliset laatukriteerit täyttävää soveltavaa taloustieteellistä tutkimusta. Tutkimuksen painopistealueet ovat työn ja koulutuksen taloustiede, julkistaloustiede sekä makrotaloustiede.

Työn ja talouden tutkimus LABORE

Arkadiankatu 7 (Economicum)

00100 Helsinki

Puh. +358 40 940 1940

labore.fi

ISBN 978-952-209-198-7 (pdf)

ISSN 2242-6914 (pdf)